

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 5 / 2016

číslo 2

Já + Ty a „Muž
ve stromě“

Bezdomovectví.
Lze podat
pomocnou ruku?

Religiozita
mongolských
imigrantů

Symbol kříže
ve výtvarném
umění

Touha v novo-
patristickém
myšlení

Nejtěžší chvíle
Charlotty
Garrigue
Masarykové

The International
Unitarian Church
of Prague

Německé
unitářství

Já + ty = my

Umění a náboženství

**„Komukoliv můžeš pomoci, pomoz rád.
Vždyť dávno se hovoří, že sloužit a pomáhat
jsou vlastnosti vznešených lidí.“**

JAN AMOS KOMENSKÝ

JÁ + TY = MY je tématem skutečně živým a žitým, nejsou to pouhá zájmena usazená v rovnici. Chtěli bychom, aby toto číslo Tvůrčího života bylo jakýmsi námětem k zamyšlení o nás samých. Právě v tento okamžik, kdy se migrační pohyb stal vlnou tsunami. Nejsme pouze Já samo o sobě, stojíme vždycky ve vztahu k druhému a světu. Právě tento kontakt s druhou bytostí na nás důrazně klade požadavek odpovědnosti. Stát tváří v tvář a neotáčet se zády. K druhým lidem, ke světu, k sobě. Prožíváme situace, vstupujeme do nich a naše reakce na ně se stává vzorcem toho, jak žijeme, kdo jsme, ale také zrcadlením naší společnosti. Bytí pro druhého je etickou odpovědností a podat pomocnou ruku aktem uskutečňující se lásky k bližnímu člověku. Henrieta Votíková, sociální pracovnice, ve svém článku věnovaném lidem bez domova pokládá hned v podtitulku zásadní otázku: *Lze vůbec nějak podat pomocnou ruku?* Když ano, tedy JAK?

A jak se žije příslušníkům mongolských rodin v Pardubicích? Má jejich religiozita vliv na adaptaci v českém prostředí? V čem se projevuje „jinakost“ tohoto kočovného národa?

Zajímavý pohled na mongolské etnikum žijící mezi námi poskytuje pracovnice odborného poradenství pro pomoc cizincům v obtížných situacích Kateřina Kotrlá.

O pojetí touhy člověka v postmoderní patristice se v rubrice Duchovní rozhlédnutí dozvíme z filozofické studie Karla Kotrlého. Nejtěžší čas Charlotty Garrigue Masarykové představí Petr Marek.

Spiritualitou spjatou s uměním nás prostřednictvím svých obrazů i textů bude provázet malířka Pavla Vaňková. Její obrazy najdete průběžně v celém čísle, texty pak v druhém tematickém bloku.

A zahajujeme také hned dvě nové rubriky, s nimiž byste se od tohoto čísla měli na stránkách Tvůrčího života víceméně pravidelně setkávat. Rubriku České unitářské obce a skupiny, v níž bychom rádi představovali jak samotné obce, tak zajímavé dění v nich, a pak rubriku Dětské stránky, kterou po dohodě s její hlavní autorkou a redakcí Unitářských listů přejímáme právě z tohoto periodika. Chceme tím zase o něco rozšířit okruh čtenářů, jimž je Tvůrčí život určen, a máme za to, že mladší a nejmladší generace v tomto ohledu nelze opomíjet.

Karolina Sofia Kučerová
a Kristýna Ledererová Kolajová

OBSAH

- 1 Editorial

ŽIVÉ TÉMA: JÁ + TY = MY

- 3 Já + ty a muž ve stromě (*Karolina Sofia Kučerová*)
6 Já + Ty = my. Bezdomovectví jako stav extrémního vyloučení.
Lze vůbec nějak podat pomocnou ruku? (*Henrieta Votíková*)
13 Migranti z Mongolska v České republice a jejich projevy religiozity
(*Kateřina Kotrlá*)

STUDIE, ZAMYŠLENÍ: UMĚNÍ A NÁBOŽENSTVÍ

- 15 O spiritualitě a umění (*rozhovor s malířkou Pavlou Vaňkovou*)
18 Symbol kříže v umění (*Pavla Vaňková*)

DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ

- 23 Touha (*Karel Kotrlý*)
29 Nejtěžší čas Charlotty Garrigue Masarykové (*Petr Marek*)

ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

- 33 IUCP (*rozhovor s duchovním obce Markem Shielsem*)

UNITÁŘSTVÍ VE SVĚTĚ, DĚJINY A SOUČASNOST

- 36 Unitářství v Německu (*rozhovor s Freyou Bednarski-Stelling*)

DĚTSKÉ STRÁNKY

- 41 Já a ty jsme my (*Milena Hosenseidlová*)

SLOVO ZÁVĚREM

- 43 Modlitba – meditace (*Karel Hašpl*)

Já + ty a muž ve stromě

**Karolina
Sofia Kučerová**

**Muž ve stromě,
cyklus Komenský,
Hlubina bezpečnosti.
(Autorka Pavla Vaňková.)**

K této krátké úvaze mě inspiroval *Muž ve stromě*, kterého jsem objevila schovaného na plátně malířky Pavly Vaňkové. Člověk, Jan Amos Komenský, prchá z Čech do vzdáleného exilu a dutina stromu se mu stává v odkrytém okamžiku útočištěm a domovem. Skulina, která pohlcuje minulost, ale současně poskytuje prostor pro uchopení přítomnosti na cestě dál. Stává se samotou a současně nadějí. Přítomnost nikam neprchá, je stále přítomná. Strom už není jen dřevem a kůrou pnoucí se do výšin, stává se partnerem a protějškem v rozhovoru. Ustavuje vztah tady a teď.

Samota. Člověk je svým způsobem vždycky sám, ale nikdy není bez vztahu. Když pocítíme závrať ze své existence, ocitáme se na kraji propasti s bezednou hlubinou. Je to úzkost, která nás drží za hrdlo. Nepopsatelná úzkost, jež prostupuje nicotou. Samota není závadná a nebezpečná, stává se vstupní branou k... JÁ. Pokud se nám podaří vystoupit a vyvázat se ze světa věcí, kterými jsme svázali sami sebe, může být samota místem očištění. Bě-

hem života jsme zahltili prostor svého domova i duše hmotnými věcmi. Všude ulpívá prach a lepí se na nás jako popílek, který dusí naše plíce. Znemožňuje nám nadechnout se. Ale my jsme si na ty věci zvykli, jsou součástí našeho soukromého prostoru, vlastního je. Přece je nevyhodíme... Žijeme ve světě příliš zaplněném nadbytečností, kterou jsme si do něho přinesli sami a dobrovolně. Lpíme na svých zkamenělinách, protože zdánlivě poskytují útočiště před oním NIC. Přehlušují ticho prostoru, ačkoliv ve své podstatě nemají žádnou vypovídací hodnotu, nemluví... Užíváme (používáme) je a užíváme si, protože tak se to přece dělá. A za tím vším užíváním a používáním je kráter v duši a nicotnost zaniklých statků. „*Majetek jistou starostí, hodností prázdným dýmem, rozkoše sladkým jodem, osidly našeho zla. Dokud to lidé nechápu, honí se za stíny bez věcí a rozplývají se oddání svým nicotnostem sami v nic.*“ (J. A. Komenský)

Samota se vždycky od něčeho odvrací a k něčemu-někomu obrací. Pokud se však stá-

Hledání domova, cyklus Komenský, Hlubina bezpečnosti. (Autorka Pavla Vaňková, 2007.)

vá pevností odloučenosti od vztahu k druhé bytosti, je závadná, neboť přestává být živým pramenem, stane se samoúčelnou. „Když se člověk oddaluje od člověka, když člověk nedovede snášet člověka, když člověk zuří proti člověku, je to zřejmý úpadek lidství.“ (J. A. Komenský)

Celý skutečný život plyne věčně probíhajícím setkáváním. Všude kolem nás jsou bytosti, které v okamžiku, kdy se ocitnou s námi na ces-

tě, nám tváří v tvář, v sobě nesou možnost vzájemného rozumění si. Vztah k druhému, k TY, je bezprostřední. A právě z takového setkání vzniká pravá přítomnost. „Všichni na jednom jevišti velkého světa stojíme, a cokoliv se tu koná, všech se týče.“ (J. A. Komenský)

Nejsme omezeni stálým směřováním za konkrétním cílem v úsilí realizovat „něco“. Hledáme se. Dítě, utvářející se lidská bytost, ještě dříve

**Zahrada
vůní tvých.**
(Autorka Pavla
Vaňková, 2012.)

než začne skutečně vnímat své okolí, vztahuje ručičky do mlhavého prostoru a snaží se nahlmatat vzduch, sevřít ho v dlaní. Dotknout se. Opisuje prsty namířenými vzhůru různé obrazy, diriguje vesmír. A skutečně to tak vypadá, dítě je dirigentem jedinečné symfonie, kterou slyší jen ono samo. Z našeho pohledu se jeho konání jeví jako bezúčelné. Ve skutečnosti je to první tvořivý krůček k navázání vztahu, k nalezení TY. Protože JÁ se utváří díky TY. Vstupování do vztahů umožňuje sebeuvědomění JÁ. „*Chyby první výchovy nás provázejí celým životem, proto nejpřednější stráž lidského pokolení je v kolébce.*“ „*Co nevytvoříte v čase, který je Vám vyměřen, nikdo to za Vás již nevykoná.*“ (J. A. Komenský)

Člověk zkoumá a zakouší svět, ohmatává jeho povrch. Každodenní život plyne v setkávání; pokaždé jiném. Ačkoliv se nám někdy zdá, že je všední den fádní a nudný, děje se stále ve vztahové rovině s přírodou, bytostmi a tím, co

něžně překračuje možnost našeho poznání. Je to duchovní úžas tušeného tajemství. Tajemství duchovní sféry odhaluje to, co je úplně jiné a současně zcela přítomné. Je člověku blíže než jeho vlastní já, proto je věčnou touhou. „*Světlo má moc zahnat tmu, ne naopak. Kdekoli totiž vzhází světlo, tam tma brzy buď řídne, nebo mizí. A naopak tma nemá sílu, aby odstranila světlo.*“ (J. A. Komenský)

Už se pomalu rozednává, řidnoucí tma odhaluje tvary, světlo dává stromům, loukám, zvířatům a všem bytostem jejich jméno. Muž ve stromě tise hovoří s TY. Ještě pár okamžiků, opustí svůj domov a vydá se na cestu. Mluví prostými slovy člověka, jenž zná všechny řeči světa, slovy, která jsou jedinou modlitbou... „*Přejeme si, aby každému národu jeho vlastním jazykem bylo vykládáno.*“ „*Bůh zajisté chce, aby mezi námi byla namísto násilí láska, namísto hádek prostota víry, místo roztržek společná snášenlivost.*“ (J. A. Komenský)

Já + Ty = my.

Bezdomovectví jako stav extrémního vyloučení

Lze vůbec nějak podat pomocnou ruku?

Henrieta Votíková

Henrieta Votíková je původním povoláním porodní asistentka, která již přes deset let aktivně pracuje s osobami bez domova. Specializuje se na kontaktní práci a podporu osobám žijícím dlouhodobě „na ulici“. V širším kontextu se věnuje metodickému vedení sociálních služeb a zabývá se také prevencí syndromu vyhoření u pracovníků v přímé péči. Je matkou tří dospělých dětí a v letošním roce dokončuje magisterské studium na UK HTF.

**Bezdomovectví.
Lze vůbec podat
pomocnou
ruku? (Foto Dana
Kyndrová.)**

Již sám nadpis předkládaného příspěvku pravděpodobně vyvolá údiv. Vždyť tam, kde jsem Já a Ty, vlastně my, žijící v dnešní mlékem a strdím oplývající, prosperující společnosti, by žádné krajní sociální vyloučení nemělo být. Neměl by zde být nikdo, kdo by neměl co jíst a kam hlavu položit. Nebo je to jinak?

V několika následujících odstavcích si dovoším nás pozvat ke společnému zamyšlení. Mottem našich úvah bude pomoc. Pomoc lidem

v situaci krajní nouze, pomoc bezdomovcům. Téma je to nelehké, o tom není pochyb. Bezdomovectví je problémem heterogenním, nejednotně nahlíženým. Je zkoumáno z pohledu celé řady samostatných vědeckých oborů, existují k němu odborné studie různorodého zaměření. Pojdme tedy nejprve přesněji propátrat předmět našeho společného zamyšlení, čímž následně otevřeme pomyslné dveře na cestě k úvahám o pomoci.

Čím déle je náplní vaší práce „pomoc“ lidem v situaci extrémní nouze, tím lépe začínáte vnímat tento „jiný svět“, ve kterém platí odlišné zvyklosti umožňující přežití, a rozumět mu. (Foto Dana Kyndrová.)

Nemáme zavřené oči, procházíme běžně městy a potkáváme uboze vypadající lidi. Bezsporu každý, kdo čte tento text, ví, kdo to je bezdomovec, jak ho pozná, a také každý z nás má již podvědomě připravenou strategii, co udělat ve většinou nevítané sociální situaci, kdy je „osobou bez domova“ osloven. Setkání s bezdomovcem nepatří pravděpodobně ke kratochvilím spěchajících kolemjdoucích. Ony oslovující, většinou zchátrale vypadající existence jsou se svou situací srozuměny a oslovením se programově snaží dosáhnout vytyčeného cíle, kterým bývá hmotný zisk. Málokdy se jedná o společenskou událost, kterou bychom vyhledávali, ona si nás vyhledá sama a svou naléhavostí vyžaduje reakci. Někdo vytáhne peněženku, věnuje drobný obnos. Někdo jiný vytáhne peněženku, věnuje drobný obnos a navíc setrvá v družné, poučující konverzaci na téma, co by daný příjemce pomoci měl, nebo také neměl dělat. Někdo vytáhne peněženku

a nabídne nákup potravin a někdo raději přejde na druhou stranu ulice. Někdo si, spěchaje s pohledem upřeným jinam, v duchu vystaví omluvku svým pravidelným finančním přispíváním na účty charitativních organizací anebo dobrovolnickou práci v rámci nějaké další lidumilné aktivity.

V této situaci každý z nás reaguje osobitě. Ovšem nepřehlédnutelnou rovinou je společenský obraz extrémního vyloučení. Konotace pojmů bezdomovectví i bezdomovec, tedy jednotlivec postižený bezdomovectvím, je obecně sdílená, každému je zřejmé, o čem a o kom se mluví. Pokusím se nás nyní vést tímto lidskou stránku oslovujícím tématem, které se stejně jako například otázky smrti, dotýká našich emocí. Budeme se zabývat otázkami, které před námi vyvstávají, a každý pak dle svého přístupu k životu a naturelu může pokračovat dál v naznačené myšlence. Těžší to bude s možnostmi odpovědi, ale pokusím se alespoň o vy-

tyčení směru, kde je lze hledat. Proč tato opatrnost? Naučila jsem se jí v rámci sociální práce s osobami bez domova v terénu. Čím déle je náplní vaší práce „pomoc“ lidem v situaci extrémní nouze, zvlášť když se vám již povedlo navrátit několik takových lidí „do společnosti“, tím lépe začínáte vnímat tento „jiný svět“, ve kterém platí odlišné zvyklosti umožňující přežití, a rozumět mu. Hodnoty i celistvost hodnotového systému jsou v něm deformované a nelehce pochopitelné pohledem našeho více nebo méně středostavovského bytí. Přichází opatrnost k vyslovování generálního soudu. „Terénem“, tedy místem, kde jsou nejčastěji realizované sociální interakce a kde pracujeme, jsou v mém případě především různé zalesněné, málo přístupné plochy v Praze, nějaký ten most, pod kterým se dá bydlet, popřípadě vybydlený domeček nebo dobře ukrytý stan. Také jsem někdy, ale dost výjimečně, pracovala s osobami bez domova ve středu města. Naposledy v rámci naší zhruba čtyřměsíční odborné asistence při vydávání charitní pomoci u Pražského Jezulátka.

Musím se přiznat, že přestože (anebo právě proto) v dané oblasti působím již deset let, mám také vypracovanou svoji „strategii“ pro případ, kdy jsem na ulici mimo pracovní dobu oslovena osobou bez domova s její naléhavou prosbou. Většinou bývám lehčí o cigaretu, popřípadě dvě, a když je čas a prostor, tak následně přivedu do projektu nového klienta nebo klientku. Důležité je zde ono slovo následně (předám vizitku, kontakty). Po rozhovoru pokračuji v klidu tam, kam jsem měla před oslovením původně namířeno.

Ale abych se vrátila na začátek, k úvaze o tom, že bezdomovectví – extrémní vyloučení – nebo

krajní sociální nouze tady vlastně nemá být. Když se podíváme do zákonů, zjistíme následující. Mezinárodní deklarace, úmluvy a pakty zaměřující se na lidská práva, ve velkém měřítku schválené a přijaté i Českou republikou, uznávají právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, lékařskou péči a neustálé zlepšování životních podmínek.²

Inu vážně, nemá být, ale je. Myslím, že teoretické uvažování nad otázkou, jak je to možné, nám nijak nepřispěje při cestě k faktické pomoci, která je hlavním záměrem našeho uvažování. Osobně si myslím, že přítomnost nejnuznějších je vlastní společnosti od nepaměti. Časem a kulturním vývojem se mění náhled na důvody vyloučení, na rozsah a míru potřebné pomoci nuzným od společnosti a také okruhy osob nebo společenských vrstev zodpovědných za poskytovanou pomoc.³ V každé společnosti i v každé době nacházíme vždy normotvornou většinu a naopak jedince, skupiny, vrstvy, kteří se z daných norem vymykají, jsou majoritou zatlačováni a ocitají se na okraji společnosti. Důvody mohly být velice různorodé. Velmi často k tomu přispělo samo sociální postavení osob – tedy taková bída, která vedla k destrukci běžného způsobu života, něco „více“ než chudoba. Bezesporu byly tyto vrstvy řazeny mimo nomos právě pro svou jinakost. „Každá společnost a kultura si tak konstituují svůj vlastní obraz cizího a jiného; to platí jak pro současnost, tak i pro dřívější epochy. Zde musíme rozlišovat především mezi občansko-demokratickou a předmoderní společností, z nichž ani jedna,

1 Mezinárodní federace sociálních pracovníků (1988) definuje sociální práci jako „činnost, která předchází nebo upravuje problémy jednotlivců, skupin a komunit, vznikající z konfliktů potřeb jedinců a společenských institucí. Jejím záměrem je zlepšit kvalitu života všech lidí“. Sociální práce je samostatným vědním oborem prolínajícím se na své hranici působnosti s řadou akademických i praktických disciplín zabývajících se lidským životem i člověkem jako jednotlivcem. Její náplní je řešení definované oblasti lidských problémů. Více viz: O. Matoušek a kol., *Metody a řízení sociální práce*, Praha: Portál 2003, nebo <http://www.mpsv.cz/cs/9>.

2 Příkladem může být Všeobecná deklarace lidských práv (Čl. 25) nebo Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (Čl. 11). Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., dále uvádí například právo na zachování lidské důstojnosti (Čl. 10) a právo na ochranu zdraví, zdravotní péči a zdravotní pomůcky (Čl. 31). Tato práva platí pro každého.

3 Státní péče o bezdomovce byla poprvé zmíněna v Říšském obecném zákoně z roku 1862. Viz J. Marek, A. Strnad, L. Hotovcová, *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, Praha: Portál 2012, s. 54.

Proudly tě neztrnou. (Autorka Pavla Vaňková, 2012.)

v rozporu s všeobecně rozšířeným míněním, nevytvořila jednotnou kulturu, ačkoliv je k tomu jejich jednotící hodnotové představy motivovaly. Předmoderní stavovská společnost neznala jednotné právo pro všechny. Zacházení a vyrovnávání se s fenomény cizího či jiného podléhalo v období od středověku až do současnosti značným proměnám a také to, co bylo v té které době považováno za cizorodé, nezůstávalo konstantní.⁴⁴

Signifikantní je biblický příběh bratrovraždy. Kain obdržel znamení, které zaručovalo, že

nebude nikdy přijatý zpět. Zde je místo k úvaze o vlastním zavinění. Může si za to bezdomovec sám? Někdy se při pohledu na posedávající, často nestřízlivé osoby na lavičkách, kdy my ostatní spěcháme někam za povinnostmi nabízíme odpověď ano. Opět můžeme společně uvažovat. Nakolik je vina Kaina omluvou pro nás? Nakolik je toto znamení stigmatem celé společnosti?

Jak ale pomoci? Sestoupíme proto do praktičtější roviny a řekneme si něco o možnostech, které jsou reálně dostupné. Vzhledem k tomu, že naše uvažování se týká těch nejnuznějších, prvním krokem, před získáním brigády nebo

4 Richard van Dülmen, *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*, Praha: Dokořán 2002, s. 72.

zaměstnání, bude asi uplatnění nároku na „sociální dávky“. Stává se, že bezdomovec nemá doklady. Pro občany ČR je potřebné, aby měli vyřízený rodný list a přístup k němu je nejlehčí u Kurátora pro dospělé v místě trvalého bydliště, kde si lze rodný list nechat bezúplatně vystavit. (Není však nutné žádat o něj v místě trvalého bydliště.) Pracoviště kurátora bývá na městských úřadech součástí sociálního odboru a v dnešní době jsou informace o něm lehce dohledatelné na internetových stránkách příslušné obce. Jedná se ale o doklad pro úřední potřebu, proto ho občan nedostane do ruky, ale zůstává u kurátora. Již podle zvyklosti daného úřadu, buď s ověřenou kopií, nebo v doprovodu kurátora, si může občan požádat o nový občanský průkaz. Zde se ale jedná o zpoplatněnou službu se správním poplatkem 100 Kč. O tento průkaz je možné požádat na kterémkoliv pracovišti, není tedy potřebné dojíždět do místa trvalého bydliště. Délka procesu vydání může být až jeden a půl měsíce.

Problémem může být skutečnost, že osoby žijící v sociálním vyloučení často nebyvají bezradné, ale bezmocné. Nepomůže jim tedy rada, ale narážíme na větší kámen úrazu: osoba bez domova většinou není schopná na úřadě jednat. Důvody bývají různé, výsledek ale bývá stejný, jednání se neuskuteční a doklad nebude ve vlastnictví potřebného. Vycházím zde z velice jednoduchého zjištění: kdo je schopný jednat, tak doklady má a kdo je nemá, většinou ví, jak se k nim „dostat“, ale nemá v sobě dost síly za sebe jednat. Zde může pomoci jen doprovod v rámci jednání, ten ale již patří do působnosti terénních sociálních služeb. Na druhou stranu dle našich zákonů může při úředním jednání doprovázet a přispět radou a vysvětlením kterýkoliv zletilý svéprávný občan. U všech ostatních, kteří nemají české občanství, je problematika získání osobních dokladů těžší oříšek, a proto je lépe, když ji řeší kompetentní organizace.

Na této pomyslné cestě se snažíme s bezdomovcem získat „sociální dávky“ a platný doklad totožnosti je prvním krokem na této cestě. Platný doklad totožnosti je také potřebným klíčem k azylovému ubytování. Správní řízení ohledně sociálních dávek je ve své podstatě dost složité,

proto zde popíši jen několik základních bodů. Na druhou stranu, i ukázaný směr může pomoci k prvním krokům. Nárok na sociální dávky se odvíjí ve své podstatě od registrace na Úřadu práce⁵ jako uchazeč o zaměstnání. Další jednání probíhá stále na Úřadu práce, ale jedná se již o oddělení s jinou kompetencí. Stav, ve kterém se nachází náš pomyslný bezdomovec, jemuž radíme nebo pomáháme při získání sociálních dávek, je nazvaný hmotná nouze,⁶ a proto je také řešen na pracovištích odpovídajícího názvu. Jedná se o systém Pomoci v hmotné nouzi.⁷ Sociální dávky, kterými je řešena pomoc v hmotné nouzi, jsou Příspěvek na živobytí, Doplatek na bydlení a Mimořádná okamžitá pomoc. Nárok na dva prvně jmenované nástroje lze uplatnit jen v případě, že dotyčný prokáže svoji aktivitu na poli získávání nového zaměstnání (registrace na Úřadu práce) anebo z důvodu zdravotního či věku pracovat nemůže, případně již nemusí (dosáhl důchodového věku a má nárok na výplatu starobního důchodu).

Naproti tomu Mimořádná okamžitá pomoc (MOP) je dávka, na kterou lze uplatnit nárok i bez platného dokladu totožnosti a také na úřadu, na který občan nespádá podle trvalého bydliště. Základním předpokladem při cestě k sociálním dávkám jsou vypsání tiskopisy a potvrzení.⁸ Výše dávky se odvíjí od výše příjmu jednotlivce nebo rodiny a veškeré potřebné informace lze v dnešní době dohledat na internetu.⁹ Velice důležité pojmy jsou životní a existenční minimum,¹⁰ pro zájemce o hlubší vhled do této problematiky jsou pod čarou odkazy na zákonné normy.

Vrátím se opět v naší společné cestě k otázkám praktickým. Ano, zde se již můžeme začít

5 Viz <https://portal.mpsv.cz/sz/obcane/navod>; <https://formulare.mpsv.cz/okprace/cs/welcome/forms.jsp?NID=EFOKprace.Obcan>.

6 Viz www.podnikatel.cz/zakony/zakon-o-pomoci-v-hmotne-nouzi/uplne/.

7 Viz www.mpsv.cz/cs/5.

8 Viz <https://formulare.mpsv.cz/oknouze/cs/welcome/index.jsp>.

9 Viz www.penize.cz/kalkulacky/zivotni-minimum-zivmin.

10 Viz www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-110-2006-sb-zakon-o-zivotnim-a-existencnim-minimu/uplne/.

Anděl, 2014. (Autorka Pavla Vaňková.)

potýkat s dost vážnými problémy. Prvním je místní příslušnost. Registraci uchazeče o zaměstnání i žádosti o výplatu sociálních dávek je občan povinen podávat na místě příslušný Úřad práce dle svého trvalého bydliště. Nepřekonatelný problém není ani tato skutečnost. Každý občan může po registraci požádat o přeložení agendy (spisu) z důvodu nenáležitosti. Znamená to prakticky jednu cestu do místa trvalého bydliště, registraci, podání žádosti a následně podání žádosti o přeložení agendy a sdělení doručovací adresy. Tento výčet snad vypadá na první pohled složitě, ale tak hrozné to není. Má to háček v míře schopnosti našeho po-

myslného bezdomovce jednat. Opět dle mé zkušenosti platí, že kdo je schopný jednat, ten má vyřízené dávky, i když setrvává „na ulici“, a kdo schopný jednat není, tomu tento taxativní výčet a ani správně vypsane tiskopisy včetně všech potvrzení a žádosti nepomohou k ničemu.

Myslím, že tuto schematickou exkurzi do systému pomoci můžeme pomalu uzavřít. Tady jsme to my, kdo pomáhá. Nad tímto tvrzením se lze sice pozastavit, snad trochu podívat a říct, že pomáhajícím je přece stát. Ovšem na tomto místě bych si dovolila podotknout, že sociální dávky i náklady na poskytované sociální služby jsou hrazeny z větší části z přerozdělovaných

státních prostředků (nebo také prostředků Evropské unie – hlavně u sociálních služeb). Vhodná otázka je, kde stát tyto prostředky vzal a jak s nimi nakládá? Zde si již odpoví čtenář sám. V dnešní době je demokratický systém vládnutí často vnímán jako dost odtržený od všedního dne s jeho starostmi a radostmi. Proto prosím věnujte pozornost výběru, komu u voleb vkládáte do ruky mandát, aby vás zastupoval v rozhodování, mezi které patří dejme tomu i to, kolik peněz může dostat bezdomovec ze společné kasičky. Důvěra v politika, který bude na plakátech a letáčích tvrdit, že obec, město nebo jeho část, kde by rád vládl v příštím volebním období, vyčistí od bezdomovců a podobných existencí, by mohla přinést rozčarování. Je to jednak nereálný úkol pro jedno volební období a jednak kdyby tato strategie byla realizovaná na ohraničeném území, znamená jen přesun problému k sousedům.

Ráda bych se teď vrátila k názvu článku. Je v něm i slovo Ty. Ty jako bezdomovec, osobo sociálně vyloučená nebo osobo v krajní nouzi. Myslím, že zde často platí rčení o sytém, který nemusí uvěřit hladovému. Ztráta nebo neexistence domova je dost těžce uchopitelný problém. Samotná otázka domova a vnímání domova vyvolává značné rozpaky. Domov může být na jedné straně vymezený prokazatelným vlastnictvím (nájemní smlouva, zápis do katastru nemovitostí), a na druhé straně subjektivním pocitem domova daného jedince. „Domov je víc než dům nebo byt, v němž někdo bydlí. Je výsledkem vztahu mezi materiální dimenzí prostoru a sférou prostorové imaginace. Domov je fyzicky žitý, stejně jako představovaný. Materiální manifestace domova je neustále vytvářena každodenní sociální praxí domova, která je stejně tak neustále vytvářenou prostorovou představou domova. Domov je místo, jehož specifická materialita, praxe a význam umožňuje konstituovat osobní identitu a prostorovou přináležitost. Domov je sociálně konstruovaná škála přesahující bydlení, která není prostá vztahů moci, ale je jimi zvnějšku i vnitřně formována a produkována. Zároveň je však domov konstruován jako individuální hodnota a možná sféra svobody každého člověka. Nelze tedy normativně říct, co je a co není domov,

protože jej lze chápat pouze relačně, v jeho kontextu.“¹¹

Složitost vnímání domova možná naše zamýšlení zkomplikovala, ovšem podle mého názoru je jakákoliv snaha o zjednodušení pojmu domova velice zavádějící a může přinést nesnáze při nabízení jednoduchých řešení. Bezdomovci, o kterém uvažujeme, chybí většinou právě takto komplexně definovaný domov, který je stěží nahraditelný lůžkem na ubytovně nebo v azylovém domě. Proto si myslím, že právě snaha o soucítění s touto nesnází druhého a o pochopení otvírá cestu k porozumění. Když dokážu jako jednotlivec pochopit situaci druhého, již tím mu mohu pomoci. Mysleme na to, že žijeme na obydlené zemi, která je člověkem přetvářená a všichni jsme její součástí.

Snažila jsem se nás vést cestou tématu vytyčeného v nadpisu. Na závěr mi zbylo to nejméně uchopitelné, tedy část se subjektivní otázkou já a bezdomovec. Každý jsme formován (nebo deformován) svým povoláním. Pro mne práce znamená neustálé zdokonalování orientace ve složitosti sociálního fungování. Znat dosačujícím způsobem zákony, rozumět procesům a dokázat hájit práva tam, kde je to možné, a také připomínat povinnosti. Na druhé straně ovšem i bezmocné setrvat s klientem v situacích, kdy nelze nijak pomoci, setrvat, i když nemohu přispět ničím jiným než vlastním bytím, přítomností a sdílením. Myslím si, že právě hluboké pochopení vlastní bezmoci by mohlo vést k tomu, čím bych ráda v závěru přispěla čtenáři v úvaze, jak může pomoci on. Porozuměním, že i ten nejnuznější je lidskou bytostí. Lidskou bytostí, kde ve zrození a smrti mezi námi není rozdílu. Nenechat se „osomrovať“ o drobné, ale k těm pár šestákům přidat lidské slovo. Bezdomovci většinou nebyli bez zaměstnání a rodiny odjakživa, lze najít téma hovoru. Samozřejmě ne vždy, ne s každým a ne každý. Stačí jen se o to pokusit. Vycházím z toho, že všichni jsme děti Boží, stvořeny k jeho obrazu. Jen ne na každém je to hned vidět.

11 L. Toušek, *Prostor, transvergence a bezdomoví*, Plzeň, 2013. Disertační práce, Západočeská univerzita v Plzni, s. 43. Dostupné z: http://www.academia.edu/4199417/Prostor_transgrese_a_bezdomovectv%C3%AD_Space_transgression_and_homelessness_.

Migranti z Mongolska v České republice a jejich projevy religiozity

Kateřina Kotrlá

Mgr. Kateřina Kotrlá vystudovala etnologii a historii na Filozofické fakultě v Praze. Od roku 2006 působí v poradně pro cizince v Pardubicích (Most pro lidská práva, o. s., nyní Most pro o. p. s.), nyní jako vedoucí sociálního poradenství. Po celou dobu se věnuje přímé práci s klienty-cizinci. Tato práce jí umožňuje se nadále věnovat antropologii. Podílela se na mezinárodním výzkumu Deviho Saccetta a Rutvici Andrijasevice (univerzita v Padově a univerzita v Leicesteru) na téma Foxconn, a to konzultacemi v otázkách migrace z Mongolska a Vietnamu do pardubického Foxconnu a agenturního zaměstnávání cizinců ve výrobních podnicích v Pardubickém kraji.

Ovoo, posvátná mohyla, která se často vyskytuje v mongolských šamanských tradicích a rituálech. (Foto commons.wikimedia.org/wiki/File:Qinghai.Ovoo.water_and_mountain.jpg?uselang=cs.)

Pracuji již deset let jako sociální pracovnice v poradně pro cizince v Pardubicích. Odborné sociální poradenství garantuje pomoc cizincům v obtížných situacích. Prizmatem pohledu sociální pracovnice tak mohou vnímat i otázky, které přímo nesouvisí s problémy, které tyto lidé řeší, mimo jiné jejich religiozitu.

V následujících řádcích budu vycházet ze svých praktických zkušeností z této poradny, kde právě Mongolové představují druhou nejpočetněji zastoupenou národnost (hned po Ukrajincích). Předem se také omlouvám, že jsem se nemohla vyhnout zjednodušení a generalizaci jednotlivých výroků.

Jak se toto etnikum dostalo právě do Pardubic? Příčinou je přítomnost velkého výrobního

podniku, který zajišťuje práci mnoha českým občanům z města i okolí. Nicméně v letech 2005 až 2008 měl tento podnik nedostatek pracovníků, a proto začal poptávat zaměstnance z ciziny (Mongolsko, Ukrajina, Vietnam). Tehdy přišlo do Pardubic několik stovek pracovníků z Mongolska, ovšem ekonomická krize přiměla v roce 2009 vedení podniku propustit mnoho zaměstnanců z takzvaných třetích zemí. Část Mongolů se vrátila do Mongolska, část odešla do Švédska, Nizozemí či Německa. Mongolská komunita v Pardubicích se tak ustálila na počtu zhruba sto padesáti lidí. Oproti české majoritě nemají Mongolové problém se stěhovat za prací i mnoho stovek kilometrů. Patrně se tím projevuje jejich kočovnická minulost. Mongolové

byli vyhledávanými pracovníky i v dalších podnicích v rámci kraje i celé republiky. Zaměstnavatelé si je cenili pro šikovnost a pracovitost.

Mongolové se i v České republice zpravidla chovají jako hrdí a sebevědomí lidé, kteří příliš nedávají najevo emoce, zejména vztek. Jsou otevření a rádi poznávají jiné kultury při zachování hrdosti na tu svou. Je obvyklé, že se přátelé s Čechy a neuzavírají se jen mezi sebou. Z hlediska mého povolání, tedy sociální práce, je na škodu, že Mongolové mají tendenci nedávat najevo pro ně nepříjemné věci. V jejich líčení problému proto často chybí zásadní informace, které je pak nutné zpětně zjišťovat a ověřovat, když vyvstanou během řešení problému. Také vnímání času není stejné jako u Středoevropana (lze ho přirovnat k románskému pojetí). Neradi si nechávají omezovat svobodu nějakými termíny. Schůzky si je proto třeba plánovat s časovou rezervou. Mongolští klienti přichází zpravidla o třicet minut až o hodinu později. Na druhou stranu jim nelze upřít velkou schopnost adaptace v jakémkoliv, tedy i v českém prostředí. Rychlost, s jakou se začlení do české společnosti, je o to obdivuhodnější, o kolik je jejich jazyk odlišnější. Vždy mě udiví, že i s malou znalostí češtiny jsou tito lidé schopni například kupovat byty na hypotéku či podnikat. Jistě jim v tom pomáhá i sdílení zkušeností v rámci komunity a zejména rodiny, která je pro ně posvátná. Vzorem pro českou společnost by měla být mongolská úcta ke stáří. Nejstarší člen rodiny je neochvějnou autoritou. Děti rodičům vykazují, lépe se začleňují do běžného chodu rodiny a bez problému zvládají domácí práce. Nicméně i to je závislé na míře integrace jednotlivých rodin a lze se setkat s tím, že dochází k postupnému snížení nároků.

Na začátku mé praxe jsem vnímala Mongoly jako velmi racionální a co se religiozity týče vlažné osoby. Postupem času a s více kontakty a přáteli v této komunitě jsem zjistila, že je to mnohem složitější. Pokud o sobě někdo z mongolské komunity prohlásí, že je buddhista, neznamená to, že se neobrací k šamanismu, popřípadě k takzvané víře svých dávných předků – šamanismu a animismu. Ještě dnes je synkretismus buddhismu, šamanismu i animismu stálou součástí života obyvatel Mongolska, přičemž si to většina z nich ani neuvědomuje. Lidé

si tuto víru odnášejí s sebou z vlasti i do nových domovů, tedy i do Čech.

Jak se odráží v jednání Mongolů, se kterými přicházím v rámci své práce do kontaktu? Velmi rozšířená víra ve výpočet vhodného dne pro určité události dle data narození občas komplikuje domluvu na termínu pracovního pohovoru, návštěvy lékaře a podobně. Důležité schůzky či události jsou propočítávány podle kalendáře. Těmto propočtům bývá podřízen jejich pracovní i osobní život. Nevhodné datum se stane příčinou, že se ze schůzky člověk omluví nebo nepřijde (bez omluvy). Běžná je mezi Mongoly i praxe dotazovat se šamana na důležité životní kroky. Neobejde se bez toho například ani volba partnera, zaměstnání či jména dítěte.

Vzhledem k tomu, že v České republice je velmi málo Mongolů se šamanskými schopnostmi, dochází k takzvanému dotazování na dálku. Při něm je osloven šaman v Mongolsku zprostředkovaně přes příbuzné, kteří mu tlumočí dotaz. Vážnost výroku šamana je tak velká, že například rozhodne o odjezdu manželky od rodiny z Čech do Mongolska nebo o rychlém přesídlení za prací do jiné země. Obvykle jsou se šamanem konzultovány i otázky zdravotního stavu. V očích našich klientů bude mít zpravidla výrok šamana vyšší váhu než prognóza lékaře, a to i přesto, že si českých lékařů i českého zdravotnictví velmi cení.

Víra v šamana je opět individuální a setkávám se i s mongolskými rodinami, které o těchto praktikách nechťejí ani slyšet.

Témata jako smrt a duchové jsou mezi Mongoly téměř tabu, bojí se jich a jen velmi neradi o nich hovoří. Lidé věří, že duchové mohou zasahovat do světa živých. Velkou úctou mají například k duchům země a vody. Z toho pramení i obava z vody a také to, že mnozí neumějí plavat. Toto se však během integrace do české společnosti, zejména mezi mládeží, která chodí v Čechách do školy, rychle mění. V Čechách postupně překonávají i svou nechuť konzumovat ryby.

Bude zajímavé sledovat, jak se bude vyvíjet postoj k religiozitě u mladých Mongolů, kteří žijí v Čechách a postupně přejímají české hodnoty. Budou pokračovat v tradici svých předků, nebo přijmou hodnoty převažující v české společnosti?

O spiritualitě a umění

Rozhovor s malířkou Pavlou Vaňkovou

S Pavlou Vaňkovou jsem se poznala na půdě teologické fakulty, mezi regály plnými knih. Za pár chvil jsem pochopila, že mezi námi není jen pouto studentů podobných oborů, kteří jsou právě na jedné teologické lodi. Některá setkání se v jediném okamžiku stanou výjimečná...

Pavla je malířkou ryze křesťanského výrazu, její obrazy vyjadřují skutečný vnitřní cit, který vyznává potřebu božského. Je to pokaždé skok víry a každý tah štětcem je veden tušeným svitem, který neznámá jen hru světla a stínu. Vynořuje se a zase zaplouvá pod povrch věcí, vědom si souvislostí, které nechává nahlédnout. Víra vyřčená na plátnech Pavly Vaňkové je konejšivou tišinou, objímá a kolébá na vlnách bezpečí. Je však současně nevyspytatelnou hlubinou, vrhnutím se do neznáma, závratí a neklidem. Otázkou po neznámém, otázkou po niterně tušeném, odpovědi, která splývá s horizontem. Je oslavou, avšak zároveň bojem s jediným cílem a tím je upřímný tvůrčí vznět. Pavla otevírá dveře i okna oné jiskře božství, která je poselstvím. Ponechat ji přijít v čisté svobodě a s pokorou je myslím velmi znatelný úmysl v díle této mladé autorky. Násilím se obraz tvořit nedá, znásilněné umění je prázdné, není pak uměním. Výtvarné dílo není uzamčeno do slov, přesto mluví silnými emocemi. Pouze je třeba ztišit se a naslouchat.

Sofia Karolina Kučerová

Pavla Vaňková.
(Foto archiv
P. Vaňkové.)

Pavlo, děkuji, že jsi přijala mé pozvání do Tvůrčího života, právě ty, svým životem tvůrčí bytost. Tvé obrazy jsou živou spiritualitou, jaké místo zaujímá při tvé práci modlitba? Lze říci, že tvá plátna jsou výpovědi, osobní modlitbou?

Plátna jsou výpovědi životního příběhu, inspirovaného většinou biblickým motivem. Jeho nadčasovost a stále se opakující děj očima sou-

časného člověka je pro mě výzvou a obnovující se inspirací. Pracuji v tematických cyklech, ke kterým se po letech vracím a maluji je znovu. Modlitba, zklidnění mysli, prožití tématu, pochopení, srovnání si myšlenek a absolutní koncentrace jsou pro mě v první fázi velmi důležité, pak následuje svoboda a radost z tvorby samotné.

Přiliv.
(Autorka Pavla
Vaňková, 2010.)

V jakém okamžiku se v tvé práci začal projevovat onen skok víry a tvá díla se vydala duchovní cestou?

Nesnažím se prvoplánově malovat křesťanské obrazy, nemám ráda takové efekty jako malování záře a nadpřirozených věcí. Je mi bližší Reynkovský přístup ke spiritualitě, kde duchovní prostor je cítit až za věcí samotnou. Vždy jsem vnitřně věřila, že existuje Bůh, ale byla to taková roztříštěná mozaika. Až na prahu dospělosti mi došlo, co to je vzkříšení a že Ježíš Kristus stále žije a je tu s námi, když ho o to požádáme. Roztříštěná mozaika se mi začala spojovat v jeden obraz. Malování je pro mě prostředkem být s Bohem i sama se sebou ve ztišení. Dala jsem mu prostor ve svém životě i ve svých obrazech. Tak začala má duchovní cesta.

Studovala jsi malířství, tvé rané práce nejsou nadčasovou výpověď, jsou Bohem inspirované. Jaký je s odstupem času tvůj vztah právě k této fázi tvorby?

Některé obrazy z tohoto období mám ráda, jiné bych klidně přemalovala. Čas je dobrý hodnotitel. Něco se povede více, něco méně.

Pro východní křesťany stojí v centru duchovního života ikona. Na samotné ikonopisce (malíře ikon) byly vždy kladeny velmi silné nároky ohledně čistoty jejich víry. Je to tak i v západním světě?

Malíři ikon malují podle jasně daných pravidel, nemají svobodu si vymýšlet. Jediné, co mohou navíc přidat, je čistota a zhmotněné světlo. Čistotu musí mít člověk v sobě, aby ji mohl předat dál. V západním malířství se upřednostňuje individualita tvůrce a originalita. Svoboda, která je v tomto pojetí bezbřehá, a nikdo si neláme hlavu s čistotou. Umění se stalo oslavou jmen. „Nejdříve si vybuduji jméno, a pak si mohu dělat, co chci.“

V letech 2001–2008 jste spolu s tvým otcem, sochařem Jiřím Vaňkem pracovali na projektech desítek výstav pod záštitou vaší

Galerie Oliva v prostorách Dominikánského kláštera u sv. Jiljí v Praze, jak vzpomínáš na toto období?

Bylo to hezké období, měli jsme výhled do rajského dvora a ten prostor byl sám o sobě obrazem. Být galeristou není snadné a obzvláště v dnešní době, kdy si lidé místo obrazu koupí raději televizi. Být galeristou znamená věnovat se tomuto povolání na sto procent, být dobrým obchodníkem, umět prodat vše, i to, co se mi nelíbí. My s tátou jsme víc tvůrčí než obchodní typy, raději trávíme čas o samotě v ateliéru. Ještě tak jsme schopni prodávat umění druhých, ale sami sebe ne. To neumíme. Jsem za toto období moc ráda, protože zde proběhlo nespočet dobrých výstav. Bylo to také místo setkávání s různými zajímavými osobnostmi.

Jakou fázi své vlastní tvorby máš nejradši, jestli se to takto dá vůbec posoudit?

Záleží na mém duševním rozpoložení, někdy potřebuji mít kolem sebe syté barvy a hodně energie, někdy mám raději klidnější obrazy. V současné chvíli u mě vyhrává jednoduchost. Možná to má souvislost se stárnutím i s tím, že život přináší své starosti a těžkosti, tak už si je nechci řešit v obrazech.

Sdružení Oliva nyní spolupracuje s Galerii Perla a zaměřuje se i na nevidomé umělce. Jak ses dostala k práci se zrakově postiženými?

Před patnácti lety jsem se seznámila s arteterapeutem Evženem Peroutem, který působí v Ateliéru hmatového modelování při Konzervatoři J. Deyla, tam jsem viděla díla nevidomých a zamilovala jsem si je. Od této doby s nimi spolupracuji. Nejdříve jsem díla nevidomých vystavovala v Galerii Oliva a v současnosti s nevidomými tvořím v Hmateliéru. Loni tak vznikla unikátní Křížová cesta rukama nevidomých sochařů.

Lidé malují či jiným způsobem zobrazují svět tak, jak ho vidí. Pro nevidomého umělce hraje prvotní roli hmat a tvar. Když zavřeme oči, svět se sice zraku ztratí, ale nevytratí se z naší mysli. Filozofie se snaží jít vždy za povrch věcí. Tedy pod příkrov toho, jak se jeví. Nevidomý umělec tedy ve svém díle vypovídá o věcech samých, chápu to správně? A v čem je rozdíl co se týče inspirativního ztvárnění?

Slunečnice, dílo nevidomého tvůrce.
(Foto Sofia Kučerová.)

Nevidomý výtvarník nevytvoří, nebo aspoň jsem se s tím nesetkala, něco veskrze negativního. Paneláky stvořené rukama nevidomého sochaře Pavla Slámy působí přívětivě a mile. Také se nezabývají zbytečnými detaily a technika modelování, při které nevidomí používají jen své prsty a neustále objekt z důvodu kontroly uhlazují, je ojedinělá.

Má nevidomý, který nemá žádnou vizuální zkušenost, vůbec možnost jiného než trojrozměrného výtvarného vyjádření?

Mohou kreslit a vytvářet protlačovanou kresbu nebo existuje Čechova metoda malování pro nevidomé, při které nevidomí kreslí na napnuté plátno, pod kterým je umístěna podložka s asfaltovým nátěrem. Jakmile se nevidomý dotkne plátna, dotkne se i podložky a ta obtiskne kresbu nevidomého.

Jaká je malířka Pavla Vaňková dnes?

Plná nápadů, které zatím nemám čas realizovat. Učím děti v Galerii Perla malovat a mít hezký vztah k výtvarnému umění. Děti jsou často zablokované ze škol, myslí si, že neumí kreslit a že musí mít dokonalé výsledky. Důležité je, aby si děti uchovaly radost a svobodu, kterou mohou při tvorbě zažít. Umět se dívat kolem sebe, všimnout si souvislostí a být citlivé ke stvoření.

Symbol kříže v umění

Pavla Vaňková

Pavla Vaňková se narodila 5. 6. 1972 do rodiny výtvarníka, s uměním se setkávala od malička. Na začátku devadesátých let studovala výtvarnou výchovu na pražské Pedagogické fakultě. Toto studium ji nenaplnňovalo a po čtyřech letech se začala výtvarné tvorbě věnovat profesionálně. První výstavu měla v roce 1995 spolu s otcem sochařem v Galerii v centru Tábora a v roce 1999 na Chodovské tvrzi. Od této doby následovalo přes padesát výstav v Praze, v různých městech v Čechách i v zahraničí. Často se účastní výtvarných sympozií a její obrazy jsou vystaveny jak ve veřejných prostorech, tak v soukromých sbírkách.

Kříž. (Autorka Pavla Vaňková, 2012.)

Kříž je symbolem starším než čtverec a stejně jako on je charakterizován číslem čtyři. Jako dvojí spojení bodů stojících diametrálně proti sobě je kříž symbolem sjednocení extrémů (například nebes a země), syntézy a míry. Slučují se v něm čas a prostor. Kříž je nejuniverzálnějším symbolem zprostředkování a prostředníka – a byl dávno předtím, než jej do svého „jazyka“ převzala křesťanská symbolika.¹ V ní získal svůj význam Kristovou smrtí na kříži, která se antickému myšlení jevila nadevše pohoršlivá a potupná. Na první pohled protichůdná představa Ukřižovaného Boha byla jen pomalu překonávána uvědoměním si hluboce náboženského smyslu směřující smrti. Na tomto pozadí je třeba chápat první rozpačitá znázornění Ukřižovaného.²

1 Gerd Heinz-Mohr, *Lexikon symbolů*, Praha: Volvox Globator 1999, s. 122.

2 Gerd Heinz-Mohr, cit. v pozn. 1, s. 123.

Antické nazírání, které si nedovedlo představit Boha trpícího, zesílené triumfálním vědomím vítězího náboženství, neznalo ještě obraz Kristova ukřižování a trpícího Krista zobrazovalo jako vítězného hrdinu.³ Někřesťané pokládali uctívání kříže za groteskní, jak to ukazuje rytina z římského Palatina z období okolo roku 240 n. l. znázorňující Ukřižovaného s oslí hlavou a nápisem: Alexemenos uctívá svého boha (posměšný krucifix). Jako tajný kříž mohla sloužit kotva (kříž s půlměsícem v podobě U). Při ukřižování Krista měl kříž zřejmě podobu T, takzvaný kříž tau anebo Antonínův kříž.⁴

Semitské písmeno *tav* mělo ve fénicko-hebrejské abecedě předdexilní doby podobu x, zatímco jeho fénická podoba vypadala většinou jako rovnoramenný kříž, +. Základní význam starého sinajského písmena *tav* byl soudní znamení. *Tav* jako poslední písmeno hebrejské abecedy stejně jako řecké omega symbolizovalo dokonalost, završení. Řecké písmeno tau se psalo jako T a v antické době bylo symbolem kříže a ukřižování. Číselný význam tohoto písmene byl 300.⁵

Ezechiel spatřil v jedné své vizi nebeského písaře oblečeného ve lněném rouchu a slyšel boží hlas, který mu přikazoval: „Projdi středem města, středem Jeruzaléma, a označ znamením *tav* na čele muže, kteří vzdychají a sténají nad všemi ohavnostmi, které se v něm páchají.“

3 Josef Cibulka, *Starokřesťanská ikonografie a zobrazování Ukřižovaného*, Praha: Družstvo přátel studia 1924, s. 93.

4 Hans Biedermann, *Lexikon symbolů*, Praha: Beta 2008, s. 146.

5 Manfred Lurker, *Slovník symbolů*, Praha: Universum 2005, s. 273.

Z cyklu *Křížová cesta*, linoryt. (Autorkou publikovaných linorytů z tohoto cyklu je Pavla Vaňková.)

Zbývajícím pěti nebešťanům pak Hospodin vydal rozkaz, aby vyhladili všechny, kdo toto znamení nemají.⁶

Označení vyvolených v knize Zjevení je symbolem starostlivé boží péče o jeho věrné v době trápení před blížícím se koncem. Písmeno tav se zde výslovně nejmenuje, ale souvislost s Ezechiellovým viděním je nepřehlédnutelná. Andělé soudu dostávají příkaz: „Neškodte zemi, moři ani stromová, dokud neoznačíme služebníky našeho Boha na jejich čelech!“ Kdo nese „znamení živého Boha“, přemůže smrt.⁷

Církevní otcové chápou písmeno tav jako znamení kříže: „kdokoli nese tento nápis, nebude usmrčen“ (sv. Jeroným). Výrok Páně v kázání na hoře, že „nepomine jediné písmenko – jótani jediná čárka ze Zákona“, pak vysvětlují jako mysterium kříže: položíme-li nad řecké písmeno I vodorovnou čárku, dostaneme písmeno tav, T. Alegorická exegeze vidí skrytý poukaz na ukřižování i v čísle 300, které se řecky zapisuje pomocí písmene tau. Znak T na náhrobcích v katakombách není ničím jiným než znaméním spásy.⁹

6 Ezechiel 9,4.

7 Zjevení 7,3.

8 Matouš 5,1.

9 Manfred Lurker, cit. v pozn. 5.

Výtvarný význam zobrazování kříže a ukřižování

Nejprve se v katakombách objevují prostá znamení kříže. Postupně se pro rané křesťany stal kříž (bez Krista) nástrojem Kristova triumfu nad smrtí a byl považován za symbol celého světa, a to s odvoláním na epištolu sv. Pavla Galatským: „u mě se však nikdy nestane, že bych svou chloubu kladl do něčeho jiného než do kříže našeho Pána Ježíše Krista, jímž je pro nás ukřižován svět a já světu.“¹⁰ To rozvíjí sv. Basil Veliký, když napsal: „Kříž je rozdělen na čtyři části tak, že každá z částí představuje jednu část světa.“ A sv. Jeroným: „Sám tvar kříže, co jiného je než čtyři zemské části.“ Někteří badatelé hovoří o tom, že pojetí kříže jako znamení objímajícího celý svět je odvozeno ze symboliky os *cardo* a *decumanus*, které se protínaly v podobě kříže v nově koncipovaných římských městech či ve vojenských táborech (*castra*). *Decumanus* byla považována za linii nebe, *cardo* reprezentovala osu země. Výtvarným ohlasem takové koncepce může být kříž na klenbě mauzolea Gally Placidie v Ravenně (první polovina 5. století).¹¹

Křesťané převzali egyptské znamení života (*crux ansata*) a ztotožnili ho s Kristovým křížem. Církevní historik raně křesťanského období Eusebius v *Životě císaře Konstantina* považuje kříž za symbol nesmrtelnosti.¹²

Scénu Kristova ukřižování však nebylo možné opomíjet dlouho, postupně se začaly rozšiřovat cykly Kristova umučení, jejichž střed a vrchol tvoří ukřižování. Dříve však musel zmizet z myslí názor o hanbě trestu kříže. Spasitel se musel stát esteticky snesitelným. Tato přeměna názorů se stala ve čtvrtém století a umožnila v pátém století vyobrazování Ukřižovaného. Zprvu nebylo ukřižování chápáno jako symbol spásy, ale bylo vyznáváno jako její příčina. Postupem času se pro spásný význam Kristovy smrti na kříži stal symbol kříže odznakem křesťanů i jejich ochranou proti zlým mocnostem. Dalším vývojovým stupněm ve významu kříže je, že se stal předmětem úcty.

10 Galatským 6,14.

11 Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha: Nakladatelství Karolinum 2006, s. 138.

12 Jan Royt, cit. v pozn. 11.

První monumentální kříž nechal postavit v Jeruzalémě Konstantin v 5. století.¹³ Kříž byl v raně křesťanském prostředí považován za znamení triumfu křesťanské víry, jak víme ze zjevení, kterého se dostalo císaři Konstantinovi před bitvou s Maxentiem na Milvijském mostě v Římě. Poté, co sv. Helena na Golgotě nalezla sv. Kříž, dal zde Konstantin vztyčit zlatý kříž ozdobený drahými kameny a gemami.¹⁴ Po způsobu Konstantina si jeho četní následovníci nechali jako znamení kontinuity a císařské reprezentace zhotovovat nádherné zlaté kříže.¹⁵ „Kříž je věncem slávy, nikoliv potupou.“ (Cyril Jeruzalémský).¹⁶ Při založení Konstantinova chrámu bylo jeho nejpatrnější částí místo božího hrobu připomínající vítězné vzkříšení, ovšem poté se zájem stále více soustředil ke kříži, který připomínal utrpení Páně a kde se lidé s vroucím soucitem účastnili Kristových muk.¹⁷

Nejstarší vyobrazení Krista na kříži se objevují vzácně až ve 2.–3. století, a to na řeckých gemách. Byla zde znázorňována stylizovaná velká postava muže s rozpaženými rukama a dvanáct apoštolů i znamení slunce a měsíce, které se stalo téměř nedílnou součástí kompozice ukřižování ve středověku.¹⁸

Jiný typ Ukřižovaného se vyskytl v Sýrii (miniatura v takzvaném Robbulově kodexu, 586, Florencie). Vousatý Kristus s otevřenými očima přibitý na kříž čtyřmi hřeby je oblečen do dlouhé tuniky bez rukávů a pod křížem se poprvé objevuje rozsáhlejší kompars biblických účastníků Kristových muk na kříži (lotři na kříži, Longinus, Stephaton, Panna Maria a tři další ženy, sv. Jan Evangelista, vojáci losující o Kristův plášť). Zobrazení Krista s otevřenými očima mělo divákovi evokovat skutečnost, že Kristus je pravý Bůh, který zvítězil nad smrtí. V Byzanci se objevil takzvaný redukovaný typ ukřižování s Pannou Marií a sv. Janem pod křížem. Protože

byl tento typ často zobrazován v rukopisech na počátku mešního kánonu, byl nazván kánonovým. Oblečený do tuniky (občas s královskou korunou na hlavě) byl později zobrazován Ukřižovaný také v Byzanci, Itálii a vzácně na Západě (Irsko). V karolinském a ottonském umění býval Ukřižovaný zobrazován obvykle oděný do bederní roušky, v monumentálním románském sochařství pak často oblečený do dlouhé tuniky.¹⁹ „Ježíš evangelií byl ústřední postavou biblických jevů probíhajících v konkrétním prostředí, v reálné krajině Palestiny. Pohyboval se tu jako Bůh v přijaté lidské podobě, tedy v opánkách a ve světském šatě užívaném nejen v Palestině, ale i jinde ve světě pozdní antiky.“²⁰

Na Východě v 8.–9. století a na Západě v 10. století se objevuje Kristus se zavřenými očima. Jedním z nejstarších příkladů tohoto typu je krucifix arcibiskupa Gera (960–965, katedrála v Kolíně nad Rýnem), který vzbudil nevoli, protože prý je místo Spasitele zobrazen „homo mortuus“ (mrtvý člověk). Od 11. století bylo čím dál víc zdůrazňováno Kristovo lidství. Z otevřených ran Spasitele vytékají proudy krve a jeho tělo nese znatelné známky utrpení.²¹ „Zesnulí Kristové se zavřenými očima, téměř nazí, aniž by proto pozbyli svou přesažnost, se začínají objevovat stále častěji. Boží transcendentní povaha již není jako dříve potvrzena vladařskými odznaky moci, přírodními úkazy, výrazem životní síly či vítězným postojem, nýbrž je skryta. Zavřené oči Ukřižovaného jsou pravým opakem Pantokratorovy vševidoucnosti, a přece zde Boží mystérium vrcholí. Kristova vznešenost, oduševnělost, velkolepá ušlechtilost a jas, či jímavost v utrpení a odevzdanost do vůle Nejvyššího, výraz svrchovaného klidu tváře prosvětlené vnitřním mírem. Právě tento Bůh se zjevuje ve své smrti, skrze níž došlo ke smíru mezi nebem a zemí i univerzálnímu vykoupení hříčů, vyjádřených v obrazech či plastikách Ukřižovaného zemdlým úsměvem v bolestném tajemství utrpení, záhadně přetrvávajícím ještě po jeho smrti. Jen ten, jenž se oděl do slz jako do svatebního šatu – a kdo to učinil

13 J. Cibulka, cit. v pozn. 3, s. 95.

14 Gema mohla být z křišťálu, vrstveného achátu nebo jiného drahého kamene, případně i skleněné pasty s rytým plastickým zobrazením.

15 J. Royt, cit. v pozn. 11.

16 J. Cibulka, cit. v pozn. 3, s. 95.

17 J. Cibulka, cit. v pozn. 3, s. 95.

18 J. Royt, cit. v pozn. 11.

19 J. Royt, cit. v pozn. 11, s. 140.

20 Vladimír Denkstein, *K vývoji symbolů a k interpretaci děl středověkého umění*, Praha: Akademia 1987, s. 11.

21 J. Royt, cit. v pozn. 11, s. 140.

více než Kristus? – pozná blažený úsměv duše' (svatý Jan Klimak).²²

Ani jedna z těchto pozoruhodných tendencí však neměla dlouhé trvání, byla překryta realistickým způsobem zobrazování. Mysterium kříže tak bylo převýšeno dramatem Golgoty, obrazy Ukřižovaného byly stále méně idealizované. Naturalismus, drastická síla výrazovosti a expresionismus se často snoubí s vyjádřením nejvyššího stupně smrtelných úzkostí a divák není ušetřen ani jednoho detailu či scény. Zakrvácený Kristus má kůži přilepenou na kostech, titanizované svaly, rysy stažené bolestí a jeho zsinalé, ztrýzněné tělo zkrivené křečemi visí zhroucené tíží.²³

Zvláštní formou vyobrazení kříže jsou alegorie sv. Kříže, jejichž podkladem jsou legendy o sv. Kříži. Vypráví se v nich o Adamově synu Šétovi, kterého těžce nemocný otec s nadějí na uzdravení poslal do ráje pro plod ze stromu života. Šét skutečně plod přinesl, ale když se vrátil, zjistil, že Adam již zemřel. Zasadil proto na jeho hrobě na Golgotě semeno rajskeho stromu života, z něhož vyrostl velký strom. Ten byl za časů krále Šalamouna poražen a měl být použit na krov jeruzalémského chrámu. Avšak vrátil se zázračně na své místo a později z něho byla zhotovena lávka přes potok Cedron, na níž se setkal Šalamoun s královnou ze Saby. Tento námět byl chápán jako jeden z předobrazů příchodu Krista na tento svět a také jako utrpení na kříži.²⁴ Kříž už nepředstavuje kosmický symbol či vítězný praporec a stává se pouhou šibenicí, mučícím nástrojem, na němž lidstvo trestalo své bližní. Ze dřeva lávky byl zhotoven kříž, na němž byl ukřižován Kristus, jehož krev pak z ran kapala na lebku Adamovu.²⁵

Hojný výskyt krucifixů (zejména s neživým Kristem) odpovídá vývoji senzibility, mravů a společnosti, poznamenané objevením zájmu o člověka jako o individualitu, projevující se i v uměleckém a náboženském životě. Důležitost detailů, psychologická vytríbenost, záliba

v portrétním malířství i umístění obrazů v pozdně středověkém umění tuto evoluci dokládají. Od 13. století byl v malbách i sochách kladen důraz na výraznou plastičnost. Reliéfy začaly vystupovat z kvádrů a figurální výzdoba již netvořila pouhou součást architektury, ale stávala se samostatným objektem. Obrazy, predely oltářů, ikony i sochy postupně zaujímaly místo v intimnějších prostorách. Projevy soukromé zbožnosti časem převládly nad veřejnou liturgií a vnitřním zjevením byla připisována autorita tradičně přiznávaná pouze Písmu.²⁶

Obrazy Ukřižovaného na sklonku středověku neohlašovaly „Boží smrt“ v dnešním slova smyslu a dokonce ani zánik náboženství – neboť společnost zůstala ještě po dlouhou dobu věřící – nýbrž zánik křesťanstva. Navzdory nesvárům národů, mocenským konfliktům mezi duchovní a světskou mocí, o něž nebyla nouze, či rozdílům mezi oběma světy, v křesťanstvu se vždy slučoval jediný sakrální řád, v němž stát a církev, politika a náboženství, víra a kultura, ideály a instituce byly úzce propojeny, vzájemně se symbolizovaly a podporovaly. A právě tento řád začal zanikat. Husté tkanivo křesťanstva se začalo trhat, když se v lidském srdci počal příliš hlasitě rozléhat výkřik Krista umírajícího na kříži.²⁷

22 Jean Marie Tézé, *Zjevení Krista ve třinácti staletích křesťanského umění*, Olomouc: Nakladatelství Centra Alekti 2007, s. 196.

23 J. M. Tézé, cit. v pozn. 22.

24 J. Royt, cit. v pozn. 11, s. 140.

25 J. Royt, cit. v pozn. 11, s. 140.

26 J. M. Tézé, cit. v pozn. 22, s. 202.

27 J. M. Tézé, cit. v pozn. 22, s. 202.

„V nejistotě a stísněnosti, kterou pociťuje dnešní člověk poznamenaný západní civilizací tváří v tvář symbolu, je patrná redukce dimenzí. Sice disponujeme množstvím odborných znalostí, které držíme v dlani jako úlomky a v případě potřeby je uplatňujeme nezávisle na sobě. Leč se nám nedostává jakési ‚sjednocující nitky‘, která by ony fragmenty sloučila a smysluplně utřídila – zde mimochodem leží jazykový kořen slova ‚symbol‘ – chybí nám duchovní vhled, který bychom mohli akceptovat. Vědění dosahuje pouze do nejhořejší vrstvy naší podstaty v racionálním vědomí. Vědění ještě není moudrost.“²⁸ „Stejně ztráty zjevuje naše běžná mluva. Je abstraktní, pojmová, nenázorná. Neutkvívá, a proto unaví čtenáře mnohem rychleji než obrazy přesycená a doslovně ‚vtiskující se‘, hluboce ulpívající řeč minulých epoch či méně zpovrchnělých kultur a oblastí.“²⁹ „V té míře, v jaké se znásobilo naše vědecké porozumění, v takové míře se náš svět odlidštil. Člověk se cítí ve vesmíru izolován, neboť již není propojen s přírodou, a protože ztratil svou emocionální ‚nevědomou identitu‘ s přírodními jevy. Ty pro něj pozvolna ztrácely symbolický obsah. Vytratil se jeho kontakt s přírodou a tím také mohutná emocionální energie, která toto symbolické spojení navodila.“ (C. G. Jung.)³⁰ Bez znaků náš život není možný. Přitom je dnes pojmu symbol užíváno v matoucí mnohostrannosti. Nejen v náboženství a výtvarném umění, v bohoslužbě a systematické teologii, nejen ve filozofii, která může mluvit o skutečnosti, „kterou neznám, a přesto mám přítomnu v symbolu“ (Karl Jaspers), nejen ve výkladech pohádek a snů, nýbrž také v logice a algebře, kde je symbol často identickou šifrou.³¹

Současná duchovní vyprázdňenost ve výtvarném umění mě přivedla k hlubšímu zájmu o symboliku. Její smysluplné pojmenování má v dnešní době opodstatněný význam. Čím více se člověk dostává do hlubšího smyslu křesťanské symboliky, tím více se mu odkrývají dveře dokonalé propojenosti s božím řádem v jeho

mnohovrstevnosti. Tato inspirující řeč symbolů má velký význam v tom, že se každému poodkrývá v tichosti a soustředěnosti, v návaznosti na Písmo svaté. Mým velkým vzorem byl básník a grafik Bohuslav Reynek. Po zhlédnutí jeho výstavy před dvaceti lety v domě U Kamenného zvonu v Praze jsem nabyla dojmu, že musí existovat Bůh, Bůh tichý a nevtrhavý, který čeká a dává každému z nás možnost k němu přijít. Není okázalý, je zahalený a kdo opravdu hledá, nalézá. Bohuslav Reynek svým jednoduchým a všedním motivům, které ztvárňoval, dával duchovní prostor. Zdánlivě obyčejná pastva koz a ovcí se v jeho podání stávala pastýřským motivem. Stůl nebyl jen obyčejným kusem nábytku, ale symbolem rodiny, sounáležitosti. Tato duchovní dimenze je obrazem upřímnosti lidského prožívání, která mi v současném umění chybí. Symbol se vyprázdnil, ztratil svůj hluboký význam. Před dvěma lety jsem byla na výstavě konceptuálního umění děl mladých výtvarníků. Společné téma byla rodina. Ve výstavním prostoru místo stolu byly haldy odpadků a chaos. Zahalenost symbolů má význam ve své skrytosti, vtahuje nás do svých hlubin a dává každému možnost jít dál, pod povrch věci k podstatě stvořeného. Je studnicí inspirace a mnohobarevnosti života.

28 G. Heinz-Mohr, cit. v pozn. 1, s. 6.

29 G. Heinz-Mohr, cit. v pozn. 1, s. 6.

30 G. Heinz-Mohr, cit. v pozn. 1, s. 7.

31 G. Heinz-Mohr, cit. v pozn. 1, s. 7 (par.).

Touha

Karel Kotrlý

Tento příspěvek pojednává o reflexi lidské touhy v nejširším smyslu v pojetí různých myšlenkových proudů, které vycházejí z pravoslavného prostředí, odkazují na tradici východních církevních otců a svébytným způsobem ji tvořivě rozvíjejí. Problematika touhy a jejích projevů představovala pro myšlení řeckých církevních otců stálý problém teoretický i praktický bez ohledu na chápání jejich různých významových odstínů a hodnocení jednotlivými autory. Touha vytrhuje z klidu a nehybnosti a vede ke změně – je stále nenaplněným směřováním k... Stálé nenaplnění je nejen zdrojem změny, ale i nemožnosti spočinutí, protože cíl touhy vzdoruje každému uchopení a uvlastnění. Pro většinu lidí, kteří touží po spočinutí a hledají jistotu, jsou tyto vlastnosti zneklidňující. A protože touha je přítomna vždy u každého živého člověka, je nutné se s ní vyrovnávat v teoretické i praktické rovině, neboť hrozí nebezpečí, že může – podle své povahy – mocně rozdmýchat vášně nebo při nedosažitelnosti kýženého zase vyvolávat stesk a smutek a prožítí bezvýchodnosti lidské situace.

Zde si představíme, jak se na problematiku touhy dívají myslitelé, hlásící se k širokému a různorodému proudu novopatristické synthesis. S požadavkem na patristickou synthesis přišel mezi dvěma světovými válkami Georgij Florovskij. Vše započalo Florovského vystoupením na Panortodoxním kongresu 1936 v Athénách a pokračovalo Losského dialogem se západním teologickým myšlením ve 40. a 50. letech minulého století.¹ Kolem těchto průkopníků návratu k pramenům vyrostlo mnoho velkých postav se zakořeněním v myšlení východní patristiky. Proto musím zúžit obsah tohoto článku a dále budu pojednávat pouze o řeckém kulturním okruhu, kde byl profétickou, určující postavou tohoto způsobu myšlení Demetrios Koutroubis. Větší význam pro nově zhodnocení patristického myšlení měla zprvu řecká diaspora než samotné Řecko, které se spíš snažilo do-

hnat západní učenost, přičemž mu vzorem bylo Německo či západní novoscholastika, a to ještě počátkem 60. let 20. století.² Úplně stranou přitom nechávám stát neméně zajímavou a plodnou tradici ruských exilových myslitelů, participujících na projektu novopatristické synthesis.

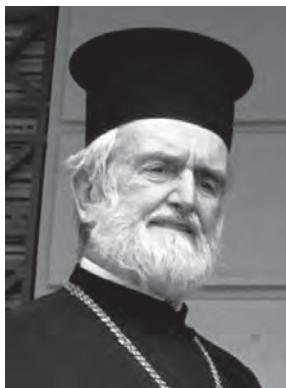
Základní proudy

Pokud chceme systematizovat, můžeme odlišit dva základní proudy v rámci myšlení novopatristické synthesis. První proud, zahrnující skupinu myslitelů, kteří při svém promýšlení patristického odkazu více akcentují dialog se současným západním myšlením a více reflektují i současnou multikulturnost, můžeme označit s Duncanem Reidem jako postmoderní patristiku.³ Probereme, jak se dívají – každý po svém – na touhu: Ioannis Zizioulas, který problematiku touhy řeší v rámci svého projektu *ontologie osoby*, Christos Giannaras, zdůrazňující touhu celého člověka včetně jeho sexuality jako předpoklad možnosti vztahu, a Nikolaos Loudovikos, který je Zizioulasovým žákem a současně i velkým kritikem. Je také zároveň psychoanalytikem a uvádí do problematiky touhy akcenty *hlubinné psychologie* a lacanovské myšlení. Druhou skupinu – kterou pojednám pouze v nástinu – tvoří početná skupina konzervativnějších, spíše *novopalamistických* myslitelů, rozvíjejících *hésychastické* dědictví, která více zdůrazňují specifčnost duchovní cesty podle řeckých církevních otců v kontrastu se západním pojetím a v jejich přístupu hraje ještě významnější úlohu učení Grégoria Palamy o *nestvořených energiích*. Z nich si ukážeme, jak vidí touhu Ioannis Romanidis a Panagiotis Nel-las v procesu, jehož cílem je zbožštění jedinečné lidské osoby – *theosis*. Na základě irenejovského schématu: Bůh se stal člověkem, aby se člověk mohl stát Bohem.

1 Srovnej Duncan Reid, *Patristic and the Postmodern in the Theology of John Zizioulas*, *Pacifica* 22, 2009, č. 3, s. 316.

2 Srovnej Norman Russell, *Modern Greek Theologians and the Greek Fathers*, *Philosophy and Theology* 18, 2006, č. 1, s. 79.

3 Srovnej Duncan Reid, cit. v pozn. 1, s. 317.

Ioannis Zizioulas, metropolita pergamonský.
(Foto commons.wikimedia.org/wiki/File:John_Zizioulas.jpg?uselang=cs.)

IOANNIS ZIZIOULAS

Ioannis Zizioulas se narodil roku 1931 v Kozani. V Řecku studoval na univerzitách v Thessaloniki a Athénách a při postgraduálním studiu na Harvardu vedl jeho převratnou dizertační práci (*Eucharist, Bishop, Church: The Unity of the Church in the Divine Eucharist and the Bishop During the First Three Centuries*) Georgij Florovskij. Po absolvování působil na univerzitách v Athénách a později přednášel v Edinburghu, Glasgow a Londýně. V 80. letech se stal profesorem dogmatické a pastorální teologie v Thessaloniki, v roce 1986 pak metropolitou pergamonským v rámci ekumenického patriarchátu.

Zizioulas označuje své myšlení jako snahu o ontologii osoby v rámci linie novopatrstické syntézy.⁴ Metropolita Ioannis je pevně zakořeněn v nauce církevních otců, především Grégoria Nysského a Maxima Vyznavače, které upřednostňuje před – pro něho – příliš polemickým Grégoriem Palamou. Zizioulas se snaží o orientaci ve světě na základě promýšlení současných trendů myšlení a zhodnocování bohatství řecké patristické tradice. Nejvýrazněji ho ovlivnili jeho učitelé z Harvard Divinity School Georgij Florovskij (1893–1979) a Paul Tillich (1886–1965).

Úloha touhy na cestě stávání se osobou

Metropolita Ioannis chápe touhu jako součást způsobu bytí člověka. Touha je pro něho hnacím motorem při cestě člověka od smrtelného

tvora s jeho konečností, kterým je podle své přirozenosti, k osobě, kterou se může stát díky vhypostasování lidské přirozenosti do hypostase Věčného Logu v Kristu. Autentická touha je pro Zizioulase touha po jiném v jeho naprosté jinakosti. Na druhé straně může být touha v upadlém modu – můžeme ji nazvat žádostivostí – ulpěním člověka na smrtelném a pomíjejícím. Je to ulpění, které má za následek zajetí ve své smrtelné přirozenosti a neschopnosti sebezpřekročení na cestě k osobě. Neschopnost sebezpřekročení znamená být zajatcem struktur hříchu či jinak řečeno otrokem hříchu.

Zizioulasovo pojetí životních fází je postmoderním převyprávěním Maxima Vyznavače: Maximově cestě od bytí v potenci k dobrému bytí či bytí v uskutečnění odpovídá Zizioulasova fáze jinakosti jako rozdílnosti, která roste k jinakosti jako jedinečnosti v autentickém modu. V případě pádu do neautenticity se jedná o pád rozdílnosti do oddělení, čemuž odpovídá Maximův úpadek od dobrého bytí ke zlu. Samotné společenství je předpokladem rozdílnosti. Jedinečnost je pro Zizioulase personalizovaná rozdílnost, která ve vztahu s jiným zjevuje svůj jedinečný „vklad“. Není psychologická, ale je ontologická.⁵ Jinakost a její vyšší úroveň, jedinečnost, není možné pojmut bez vztahu a mimo vztah a touhu po něm, kterou jinakost sama plodí.

Jako vzor Zizioulasovi slouží nejsvětější Trojice, kde je jinakost osob základem bytí. Monarchia Otce, který je svobodně z lásky Otcem. Mezi osobami Trojice je absolutní jinakost stejně jako mezi Bohem a stvořením. Tato jinakost je v rámci pevného společenství v touze vzájemně sdílené lásky.

Padlý stav nastává, dojde-li k degeneraci jinakosti na oddělení ze společenství. Adamův pád vidí Zizioulas v Maximově duchu jako touhu po zdůraznění já – jako sebelásky, která ničí společenství a dochází k oddělení. Adam popírá konstitutivní úlohu druhého pro Adamovo bytí a touží být sám sobě konečným vysvětlením své existence,⁶ což vyplývá z jeho přirozenosti, neboť je stvořen podle obrazu božího⁷ a tedy po-

⁵ Duncan Reid, cit. v pozn. 1, s. 312.

⁶ John Zizioulas, cit. v pozn. 4, s. 50.

⁷ Gn 1,26.

⁴ Srovnej John Zizioulas, *Being as Communion*, St Vladimir's Seminary Press 1997, s. 25.

dle obrazu nepodmíněného. Adamova touha po své nepodmíněnosti je jeho tragickým osudem, neboť se nemůže sám vymanit z řádu nutnosti, zatímco jinakost v Trojici a jinakost mezi Bohem a stvořením se uchovává v dokonalém společenství. Zizioulas připomíná termín *autexousion* u Grégoria Nysského pro touhu člověka být svobodným nepodmíněným pánem sebe sama. Tato touha je vyjádřením člověka stvořeného k obrazu Božímu. Není to touha po svobodě dané, ale nepodmíněné – proto pro člověka jako tvora z jeho pozice stvořeného nedosažitelné.⁸

Bůh je pro člověka jako nejzazšího jiného předmětem neuhasitelné touhy. Tím, s kterým může spočinout v naplnění. K tomuto dochází ve společenství, kde já není znehodnoceno ani se nerozplyne – lidská osoba nikterak nezániká ani není pohlcována, ale je potvrzována a stále znovu ustavována. Jinakost potvrzuje já jako sekundární produkt společenství. Já není východiskem, ale jeho vznik je následkem společenství.

Touha jako dar jiného

Touha není psychologická ani volní záležitost, ale ontologická. Jedná se o odpověď na volání jiného. V tomto smyslu je touha darem jiného.⁹ Pro Zizioulase je i láska darem od jiného. Být osobou v pojetí metropolity Ioanna znamená být ve vztahu a být vztahem s jiným – potvrzovat jeho jinakost. Já existuje jako jiné potvrzované v jeho jinakosti od jiného. Finálním stadiem životní cesty je u Maxima Vyznavače cesta od dobrého bytí k věčnému bytí, čemuž u Zizioulase odpovídá osoba po ontologické proměně od smrtelné přirozenosti k proměněné přirozenosti skrze začlenění se v Krista prostřednictvím křtu v Krista. K tomu, aby se člověk proměnil ze smrtelné bytosti na bytost, která se může stát osobou – tedy uskutečnit to, co bylo nemožné ve smrtelné přirozenosti – je třeba ontologické změny, křtu. V něm se člověk stává součástí Krista s možnostmi, které z tohoto začlenění vyplývají.

Zizioulasovo chápání přirozenosti ji drží v hranicích toho, že ukazuje na obecné a ptáme

se na ni „co“, zatímco na osobu, která je jedinečná, se ptáme „kdo“. Z tohoto chápání vyplývá Zizioulasův v zásadě negativní přístup k lidské přirozenosti jako k něčemu svázanému se smrtelností ještě před pádem člověka. Člověk je jako smrtelný stvořen – je mu však dána touha po nesmrtelnosti. Lidská přirozenost je něco, co je výzvou k tomu, aby to bylo překonáno. Lidská přirozenost jako konečného tvora je něčím, co člověk bytostně touží překonat a Adamův pád je pro toto chápání něčím nutným. Tragickým důsledkem touhy po nepodmíněnosti – naprosté nezávislosti – po absolutní svobodě. Stvořený konečný, kterému je darována touha, již sám nemůže naplnit. Jako takový se člověk nalézá v naprostém bezcestí a podléhá frustraci. Tato nenaplnitelná touha po nepodmíněnosti ho může vést k sebevraždě. Prvotní hřích je pro Zizioulase nutným vyústěním této nenaplnitelné touhy. Prvotní hřích tedy považuje za nevyhnutelný důsledek pozice podmíněného tvora, snažícího se o nepodmíněnost.¹⁰ Tato pozice Zizioulasovi umožňuje vidět antagonismus přirozenosti tvora s nenaplnitelnou touhou a svobody osoby, která se stává osobou právě překonáváním své přirozenosti a ukotvuje se ve způsobu bytí náležejícímu božským osobám v nejsvětější Trojici.

Kritika Zizioulasova pojetí

Toto Zizioulasovo pojetí kritizuje mimo jiné Douglas Farrow, který staví proti chápání prvotního hříchu jako nutného tragického vyústění postavení člověka, tedy bytosti podmíněné, ale s danou touhou po nepodmíněnosti a absolutní svobodě – pojetí, které vychází z toho, že Bůh stvořil člověka podle svého obrazu¹¹ a predisponoval ho k přijetí nesmrtelnosti, neboť člověku při stvoření vdechl svého nesmrtelného Ducha.¹² Nesmrtelnost pro člověka není nic, co by bylo zcela neslučitelné s lidskou přirozeností. Naší přirozeností je již od stvoření otevřena možnost přijetí nesmrtelnosti, což

¹⁰ John Zizioulas, cit. v pozn. 4, s. 49n.

¹¹ Gn 1,26.

¹² Douglas Farrow, *Ascension and Ecclesia: On the Significance of the Doctrine of the Ascension for Ecclesiology*, Wm. B. Eerdmans Publishing Company 2009, s. 227n.

⁸ John Zizioulas, *The Eucharistic Communion and the World*, Bloomsbury T&T Clark 2011, s. 168.

⁹ John Zizioulas, cit. v pozn. 4, s. 55.

je přirozené dovršení realizace osoby, které je znemožněno až pádem člověka.¹³

Existuje ovšem případ, ve kterém bere Zizioulas lidskou přirozenost „na milost“, a to je případ lidské přirozenosti v Kristu. Díky této singularitě je lidská přirozenost proměněna a povýšena na vyšší úroveň. Zizioulas ve svém myšlení navazuje na rozvíjení chalcedonského dogmatu o přirozenosti božské a lidské v Kristu, kde se metropolita Ioannis může opřít o vypracované učení o vhypostasování lidské přirozenosti do božské hypostase Logu, a tím o možnosti zbožštění lidské přirozenosti. Tím se také přirozená touha člověka dostává na vyšší úroveň.

Jak se metropolita Ioannis vyrovnává s lidskou touhou něco vytvářet, ničit, přetvářet podle svého? Zizioulas užívá Maximova termínu *tropos hyparxeos* pro to, jak věc je. Logos fyseos (co věc je) se nemění a tropos hyparxeos uzpůsobuje jsoucno k záměru, účelu či způsobu společenství, aniž by se *logoi* měnily.¹⁴ Jednota není ustavována přirozeností nebo nutností, ale osobně. Pro nás z toho plyne, že se nesoustřeďujeme na poznání toho, co věc je, ale na tropos – způsob jejího bytí. Bytí, které má svůj původ v osobě, má *tropos* – možnost schopnosti uzpůsobení a změny. To vytváří Zizioulasovi základ pro lidskou touhu po vytváření vlastního světa, která je pro něho jedním z nejdůležitějších způsobů bytí člověka jako osoby. Tvořivost člověka není zaměřena proti svému tvůrci, ale je součástí svobody stvořeného. Adamovi byl dán dar touhy po tvoření, který ho mohl jako smrtelného živočicha pozvednout na vyšší úroveň.¹⁵ V Zizioulasově pojetí se člověk neliší od zvířete racionalitou, ale právě neuhasitelnou touhou něco vlastního tvořit. Jen člověk touží přetvářet svět podle svého. Už dítě na pískovišti vytváří svůj svět v jeho jedinečnosti nezaměnitelný se světem někoho jiného.

13 Douglas Farrow, *Person and Nature, A Critique of the Necessity-Freedom Dialectic in John Zizioulas' in The Person of Christ*, (eds. Murray Rae, Stephen R. Holmes), 2005 s. 122.

14 John Zizioulas, *Communion and Otherness*, Bloomsbury T&T Clark 2007, s. 25.

15 Duncan Reid, *Patristic and the Postmodern in the Theology of John Zizioulas*, *Pacifica* 22, 2009, č. 3, s. 313.

Po prvotním hříchu má přirozená touha člověka po nepodmíněnosti tendenci habituálně se převracet v sebelásku, což zabraňuje otevřenosti pro druhé a schopnosti nechat touhu směřovat k jinému. Zizioulas se dovolává užití askésis u Maxima Vyznavače, kterému slouží askésis k potlačení nezdravého vztahu k sobě, který zastíňuje schopnost vidět zásadní vztah k jinému. Askésis není samoúčelné vyprázdňení, ale léčí slepotu a hluchotu k jinému při uhranutí sebou samým, kdy ztrácíme otevřenost druhému – jinému. Měla by odemykat cestu řízenou láskou. Nejedná se o nějaké odepírání, které by hýčkalo naši pýchu nebo nějakou formu masochismu, ale o udržování se v otevřenosti pro jiné.

Nikolaos Loudovikos,
teolog, kněz
a psycholog.
(Foto www.studium.fi/speakers.html.)

NIKOLAOS LOUDOVIKOS

Nikolaos Loudovikos (narozen 1959) je teolog, kněz a psycholog a v současnosti působí jako profesor systematické teologie na univerzitě v Thessaloniki a jako hostující profesor v Cambridge. Je Zizioulasovým žákem a přejímá řadu témat svého učitele v promyšlení osoby v pojetí východních církevních otců. Loudovikos je ovlivněn svým psychoanalytickým vzděláním a čerpá hojně z Lacana. Svého učitele Zizioulase kritizuje především za negativní pojetí přirozenosti, když je prakticky ztotožněna s pádem člověka, což bylo Origenovo pojetí. Z negativního chápání přirozenosti podle Loudovikose pramení až manicheisticky znějící Zizioulasovo pohrdivé hodnocení manželství, například že milenci užívají jeden druhého jako prostředku k cíli.¹⁶ Kromě toho Zizioulas podle něho myslí mimo složitost skutečnosti a všechny námitky

16 John Zizioulas, cit. v pozn. 14, s. 58.

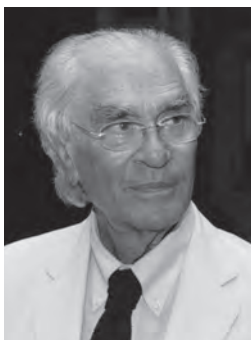
odmítá jako psychologismy. Tak mu uniká problematika zprostředkovávání touhy a jejího ne-spotřebování. Pokud nechceme zůstat u naprosto neživotného modelu, tak musíme počítat se zbytkovou touhou vytvářející nevědomou součástí osoby. Loudovikos vyčítá zizioulasovskému subjektu, že je natolik předmoderní, že nemá žádnou niternost, kde by byla možná gnómičká vůle či prohairesis. Dále nepočítá s instinkty a už vůbec ne s nevědomím. Loudovikos hledá způsob, jak začlenit nevědomí a tvrdý zápas o jeho kultivaci do myšlení osoby, která není nástrojem úniku k věčné euforii narcismu. Člověk – podle něho – nikdy nemůže být osobou, pokud nepřijme svoji přirozenost.¹⁷

Pro Loudovikose je touha existenciálním synonymem pro *erós*, který není na rozdíl od platonské a plotinovské tradice u východních církevních otců pouze lidský. U Plotina dochází (a podle Loudovikose je tím poznamenána celá tradice západního mysticismu) ke zvláštní participaci, kdy touží duše – Jedno netouží. V několika bodech: 1. Jedno nebo Bůh nemá potřebu milovat, je však milováno či milován nižšími jsovcy. 2. Duše s ním mají jistý druh přibuzenství, proto se mohou stát jeho částí. 3. Protože Jedno nemá žádnou jinakost, tak participující ztrácí jinakost vlastní. 4. Harmonie znamená účast na nejinakosti Jednoho. 5. Není zde vůbec žádná prozřetelnost a naše láska není existenciálním naplněním, ale nutnou spiritualizací, kdy se vracíme ke svému původu za přispění vůle. 6. Na základě výše zmíněného přibuzenství duše s Jedním je člověk ve své podstatě myslí a co není mysl, tak je méněcenná součást.¹⁸ Loudovikos říká, že tyto tendence kontaminovaly západní křesťanskou mystiku přes sv. Augustina a dostaly se v sekularizované podobě do západní filozofie. U sv. Augustina spatřuje Loudovikos problém v tom, že primární touha Boha je jeho sebeaplnění a primární touha člověka je jeho sebeaplnění, takže Boží touha není touhou lidskou a lidská touha není touhou Boží.¹⁹

17 Nikolaos Loudovikos, *Person Instead Grace and Dictated Otherness*, *Heythrop Journal* 48, 2009, s. 688.

18 Nikolaos Loudovikos, *Ontology Celebrated*, in: *Encounter Between Eastern Orthodoxy and Radical Orthodoxy*, (Adrian Pabst, Christoph Schneider, ed.), Farnham: Ashgate Publishing Limited 2009, s. 143n.

19 Nikolaos Loudovikos, cit. v pozn. 18, s. 144.

Christos Giannaras, filozof a teolog. (Foto commons.wikimedia.org/wiki/File:Christos_giannaras_23_03_2009.jpg?uselang=cs.)

CHRISTOS GIANNARAS

Christos Giannaras se narodil v Athénách v roce 1935. Vystudoval teologii v Thessaloniki a dále studoval na univerzitě v Bonnu a také v Paříži na Sorbonně. V současné době je emeritním profesorem filozofie na Athénské univerzitě. Mnohými je považován za nejzajímavějšího současného řeckého filozofa a teologa. Giannaras tvůrčím způsobem interpretuje východní církevní otce a jejich myšlení člověka jako osoby a současně využívá poznatků soudobého západního myšlení. Inspiraci mu poskytují mimo jiné Martin Heidegger a Jacques Lacan. Na nesouhlas konzervativních pravoslavných církevních kruhů s používáním současného myšlení k interpretaci církevních otců Giannaras odpovídá poukazem na *hexameronový žánr*, tolik oblíbený u církevních otců počínaje Basilem Velikým. Otcové na tyto pasáže knihy Genesis používali ke svým interpretacím vydatně Aristotelova díla.²⁰

Pro Giannarase je v souladu s pojetím východních církevních otců touha jako *erós*, dynamické a nedocílené naplnění vztahu. Tato touha je základním dynamismem při přechodu od individualizovaných existencí v hájemství objektů k aktualizaci vztahu v nejvyšším smyslu. *Erós* je dynamikou ek-stasis a nachází své naplnění jako osobní reference k vrcholné jinakosti.²¹ *Erós* je chápán jako dynamický pohyb milujícího sebeobětování. Pro řecké církevní otce je plnost nedimenzionální erotické jednoty milující interpretací osob nejsvětější Trojice.²²

20 Nikolaos Loudovikos, cit. v pozn. 18, s. 144.

21 Christos Giannaras, *Person and Erós*, Brookline: Holy Cross Orthodox Press 2008, s. 20.

22 Christos Giannaras, cit. v pozn. 21, s. 118.

Lidská osoba je zrozena v prostoru zcela Jiného – Boha. Jeho život dávající volání je darovaný impuls touhy po naplnění vztahu s Ním. Toto volání a touha ustavují lidskou osobu jako existenciální událost erotické reference.²³ Osoba je chápána jako hypostatická odpověď touhy na Boží volání ke vztahu prostřednictvím nestvořených energií Božích. Člověk ve způsobu existence jako osoby není jen svým vědomím, ale stejně tak svým nevědomím. Proto církev zdůrazňovala askésis namísto morálky, která se týká jen vědomí reflektovaného, zatímco askésis zahrnuje celého člověka s jeho vědomím i nevědomím.²⁴

Giannaras říká, že pouze v lidech je sexualita zhmotněna v touze jako v primordiální touze po životě jako vztahu. Sexuální pud slouží vitální touze po vztahu na úrovni primordiálního procesu, touha po životě se odívá hávem sexuálního pudu a tato touha náleží v jedinečnosti každého člověka k tomu být člověkem.²⁵ Pro tento typ touhy užívá Giannaras termín rozdělený erós nebo erós fyzické individuality. Tento směřuje k zachování přirozenosti. Je to fakt existenciální ek-stasis – touhy po životě. Setkává se s jiným ne na úrovni osobní jinakosti, ale na úrovni přirozenosti. Druhý typ touhy – skutečný erós je pro Giannarase dynamickým přechodem od sebeuvědomění úplné ek-stasis individuality k zaskošení osobní univerzální reference. Přičemž skutečný erós předpokládá erós rozdělený jako svůj předstupeň, protože osoba není existenciální realitou oddělenou od přirozenosti.²⁶

Problematika touhy člověka v řeckém novopalamitském myšlení

Do linie novopalamismu či novohésychasmu můžeme zařadit celou řadu myslitelů, kteří zdůrazňují úlohu nestvořených energií a tradiční interpretaci církevních otců a nevyužívají tolik soudobého myšlení jako dříve zmiňovaní autoři. Zmíním zde pouze dva zástupce. Jsou jimi Ioannis Romanidis (1927–2001), který působil první polovinu života v USA a od roku 1968 byl profesorem teologie v Thessaloniki. Druhou postavou je Panagiotis Nellas (1936–1986), který ač mimo univerzitní prostředí, tak znovu zpřístupnil východní církevní otce současné řecké kultuře.²⁷

Cílem života člověka je *theosis* – zbožštění člověka. Lidská touha po nesmrtnosti a svobodě je realizována ve zbožštění prostřednictvím nestvořených energií Božích, které člověka proměňují, kultivují jeho touhu a umocňují ji a zacilují k Bohu. Tak člověk na cestě ke zbožštění touží čím dál více po Bohu – jedná se o přísně osobní vztah. Nicméně člověk není a nikdy nebude schopen patřit tváří v tvář Bohu, neboť podstata Boží je člověku jako tvorů nedosažitelná. – Tajemství Zbožštění je možné na základě povýšení lidské přirozenosti v Kristu díky vhypostasování lidské přirozenosti do hypostase Věčného Logu. Jiné nasměrování touhy než směrem k *theosis* je chápáno jako nežádoucí a tlumí se pomocí asketických cvičení.

23 Christos Giannaras, cit. v pozn. 21, s. 59.

24 Christos Giannaras, cit. v pozn. 21, s. 60.

25 Christos Giannaras, *Relational Ontology*, Brookline: Holy Cross Orthodox Press 2011.

26 Christos Giannaras, cit. v pozn. 21, s. 144.

27 Norman Russell, cit. v pozn. 2, s. 82.

Nejtěžší čas Charlotty Garrigue Masarykové

Petr Marek

Právě před sto lety, v zimě na přelomu let 1915 a 1916, procházela Charlotta Garrigue Masaryková těžkým obdobím svého života. Byla úplně sama, bez manžela a bez dětí. Nejtěžší ztráta přišla před několika měsíci, milovaný syn Herbert zemřel, poté co se nakazil tyfem. A její nejstarší dcera Alice, která jediná s ní zůstala v pražském bytě, byla zatčena policií a odvezena do vězení do Vídně. Útěchou se pro obě dvě staly dopisy, které si psaly a posílaly. (Ukázku z této korespondence naleznete za tímto článkem.)¹

Charlotta byla, jak je dobře patrné z listů psaných dceři, osobnost velké mravní síly, se statečností a pokorou čelila situaci, v níž se ocitla, Alici povzbuzuje a nabádá, ať nepropadá malověrnosti a vede ji k zaměření se na praktické věci. Několikrát ji urguje, ať vždy píše datum dopisu a odpovídá přesně na položené otázky, zda dostala zaslané peníze, balíčky s věcmi, zda byla venku na vycházce a jak dlouho, zda se může ve vězení vykoupat, zda se dost nají a podobně.

Charlotta vychovaná svými rodiči v unitářské víře na předměstí New Yorku projevuje velkou praktičnost, a to i v tom jak čelit nepříznivému osudu a těžkým situacím. Patřilo to k předávané rodinné výbavě neokázalé, a přitom hluboké víry, a také k duchu osadníků Nového světa, kteří byli často nuceni ihned prakticky reagovat na nastalé situace.

Tuto svou osobnostní výbavu a velkou mravní sílu prokázala Charlotta několikrát už dříve. Když vystoupil její muž Tomáš Garrigue Masaryk v roce 1886 ve sporu o pravost Rukopisů

Charlotta G. Masaryková. (Foto commons.wikimedia.org/wiki/File:Charlotta_Garrigue.jpg?uselang=cs.)

královédvorského a zelenohorského s tím, že nejde o díla starodávná, ale novodobá, která se za historická jen vydávají, přivolal na sebe řadu útoků, které pak byly namířeny nejen na něj, ale i na Charlottu a celou rodinu. Znechucen uvažoval, zda se z Prahy nevrátit zpět na vídeňskou univerzitu, byla to ale právě Charlotta, která mu řekla, aby vytrval, že ona a rodina nastalou zkoušku vydrží.

Ještě větší hysterii a tlaku veřejnosti čelil Masaryk a jeho rodina v období hilsneriády v roce 1899. Zastal se tehdy Leopolda Hilsnera, Žida, který byl obviněn z rituální vraždy mladé dívky. Traduje se historka, jak si Charlotta stoupla na ulici před svého muže, když mu spílala zfanatizovaná skupina a hrozilo, že jej napadnou. Masaryk tehdy vážně uvažoval o emigraci, ale už ne o návratu do Vídně, nýbrž o odjezdu do Ameriky, kde navíc mohl získat místo na univerzitě v Chicagu nebo v Bostonu. Návrat do rodné vlasti by navíc byl jistě milý i Charlottě, která pocházela z jedenácti dětí a měla tam řadu příbuzných. Právě ona ale řekla: „Tvé místo je tady, musíš zde zůstat a při hájení pravdy nesmíš ustoupit.“

Profesor Masaryk tak zůstal s Charlottou i s jejich čtyřmi dětmi v Praze. Až do konce roku 1914, prvního roku světové války, kdy se vydal na svou zahraniční misi, která vyvrcholila vznikem samostatného Československa. Připo-

¹ Korespondence Charlotty a Alice Masarykových vyšla v publikaci Dagmar Hájkové, *Milá mama / Dear Alice*, vydané Masarykovým ústavem AV ČR v roce 2011.

meňme, že Charlotta se narodila stejně jako její manžel roku 1850, seznámili se při jejím studijním pobytu v Lipsku a vzali se roku 1878. Postupně se jim narodilo pět dětí, jedno zemřelo nedlouho po narození, čtyři se dožily dospělosti. Alice byla nejstarší, na svět přišla v roce 1879, po roce ji následoval Herbert, v roce 1886 se narodil Jan a v roce 1891 Olga.

Na sklonku roku 1914 se Tomáš Masaryk vydal do světa, aby bojoval za nové státoprávní uspořádání historických českých zemí. S sebou vzal nejmladší dceru Olgu. Nikdo tehdy nepředpokládal, že válka potrvá tak dlouho a že bude tak strašlivá. Masaryk se domníval, že se pravděpodobně vrátí zpět do Prahy tak do jednoho roku, nakonec však vše trvalo daleko déle. Charlotta původně zůstala v pražském domově obklopena třemi dětmi, jenže syn Jan byl záhy povolán do rakouské armády. Byla v tom pro něj ironie osudu, protože jen nedlouho předtím se vrátil z dlouhého pobytu ve Spojených státech. Pokoušel se ještě znovu odjet, ale už se mu to nepodařilo. Nejprve byl ve vršovických kasárnách, posléze i na frontě v Haliči.

Nejtěžší rána osudu Charlottu postihla 15. března 1915. Zemřel syn Herbert, a to nečekaně; i když se nakazil skvrnitým tyfem od válečných uprchlíků, věřilo se, že boj s nemocí zvládne, protože byl tělesně silný a zdatný. Herbert je tak často zmiňován v dopisech mezi matkou a dcerou, obě ho milovaly a pro obě byl jeho odchod velkou ztrátou. Herbert Masaryk si vzal vdovu po malíři Antonínu Slavičkovi a měl s ní čtyři děti, dva chlapci však zemřeli v raném věku. Zůstala po něm dcera Anička, v roce 1915 čtyřletá, a dcera Herberta se narodila až po jeho smrti. Dvě jeho malé děti se pro Charlottu staly světlem naděje ve tmě, často o nich píše v dopisech jako o dvou malých andílcích. Alice se po Herbertově smrti stala jejich poručnicí, proto se o ně v dopisech s velkou péčí zajímá.

V průběhu roku 1915 rakouské úřady čím dál více podezřívaly profesora Masaryka z velezrádné činnosti a po jeho projevu k 500. výročí smrti Jana Husa v Kostnici ho za zrádce prohlásily. Situace Charlotty a Alice se tak ještě ztížila. Vzájemná korespondence s manželem a otcem a s Olgou prakticky ustala, sporadicky přicháze-

ly jen tajné vzkazy pro poslechy. V srpnu provedla policie v bytě Masarykových první razii, hledala doklady o velezrádné činnosti. Charlotta byla podrobena prvním výsledkům. Neustálý tlak policie a okolí narůstá, na univerzitě se jedná o zastavení Masarykova profesorského platu. Za této situace je zatčena Alice. A je v tom velká historická ironie: zatčena je 28. října. V den, kdy přesně o tři roky později vznikne Československo a toto datum se stane státním svátkem.

Alice je nejprve vyslýchána na policejním ředitelství v Bartolomějské ulici a po pár dnech převezena do vězení ve Vídni, kde zůstane až do 2. července 1916 ve vyšetřovací vazbě. Matka s dcerou se vzájemně posilují psaním dopisů, celkově jich zůstalo zachovaných dvě stě dvanáct včetně telegramů a pohlednic. Nepíše si úplně všechno, o otci a zejména jeho současné činnosti z pochopitelných důvodů mlčí. Alice také matku trochu šetří a o svém pobytu ve vězení nepíše úplně vše, jak vyplývá z jejích pozdějších vzpomínek. Píše německy, a to z praktického důvodu – pošta se tak urychlí. Dopisy jsou totiž cenzurovány a český dopis se nejprve překládá do němčiny.

Dnes nám tyto přesně sto let staré listy dobře představují dvě jedinečné osobnosti – Charlottu a Alici Masarykovy.

Rakouské úřady se domnívaly, že se jim matku či dceru podaří zlomit a využijí toho k nátlaku na otce. Tento záměr však nevyšel a proti věznění Alice se zvedl mezinárodní odpor, zejména ve Spojených státech, kde měla rodina řadu přátel. Alice tak byla nakonec propuštěna.

Charlotta dobu Alicina věznění zvládla s velkou grácií a silou. Dlouhodobě vypjatá zátěžová situace a stálý stres se však na Charlottě nakonec projevy později. Začaly ji pronásledovat těžké deprese a v roce 1918 se musela uchýlit do sanatoria ve Veleslavíně. Tam ji také na sklonku roku 1918 našel Tomáš Garrigue Masaryk, který se do Prahy vrátil už jako prezident nově vzniklého státu. Charlotta pak už žila převážně v ústraní a po přestálé mrtvici zemřela 13. května 1923. První výbor z jejích listů Alici do vězení vyšel deset let po jejím úmrtí v roce 1933 a z němčiny do češtiny je překládala její manžel.

2. 1. 1916

Moje milá Alice,

přeji Ti šťastný nový rok. Včera ráno bylo mou první starostí, abych Ti psala. Myslím mnoho na Tebe a mám Tě velmi ráda. Moje srdce je příliš plné, abych mohla plýtvat slovy. Ale to Ti říkám, nemůžeš-li spát, myslí si, že jsi ještě dítě – vlastně jím také jsi – a že sedím na Tvé posteli před spaním, jak jsem to mnohá a mnohá léta dělala, a že Ti vykládám o naší zahradě a o těch hodných lidech, které jsem znala. A pak zavři své milé oči a spi osvěžujícím spánkem s nejkrásnějšími sny. Se srdečným políbením

Tvoje matka

6. 1. 1916

Moje milá Alice,

když myslíš, že Tě mám ráda, máš víc než pravdu, a moje láska jde všude za Tebou. Nedávno jsem našla lístek, který jsi psala Ty. Zněl takto:

„Jak můžeš sebe sama poznati? Ne uvažováním, ale jednáním. Snaž se vykonat svou povinnost a poznáš hned, co je v Tobě. Co je ale tvá povinnost? Požadavek dne.“

Opisuji Ti to jen proto, že si myslím, že Tě Tvoje myšlenky trochu pobaví. Byl nejvyšší čas, že ses hlásila v nemocnici. Snad se Ti tam zase vrátí klidný, zdravý spánek. Člověk musí mít spánek, aby zůstal zdravý. – Já jsem skoro tak zdráva jako obyčejně. Vždyť víš, jak se mi daří. Musím jako obyčejně velmi mnoho ležet a vůbec žít velmi klidně, poněvadž jsem velmi rychle vyčerpána. Dnes jsem šla na příklad k Herbertovi, poněvadž jsem tam již velmi dlouho nebyla a ráda bych se byla přesvědčila, že je tam pořádek. Bylo tam také velmi krásně, jemná zelená tráva a v nohách malá plechová tabulka, bílá s černými písmeny, jak to mívají vojáci, jenom s nápisem

„HERBERT G. MASARYK“,

aby ho jeho přátelé snadno mohli najít. Ale ten malý výlet mi stačí na několik dnů. Nejlépe mi je, když jsem doma, jen tu a tam s malou procházkou na čerstvém vzduchu a po rovině. A tak to také, pokud lze, zachovávám.

Jsem velmi šťastna, když dostanu od Tebe dopis, a Ty jsi velice dobrá, že mi dáváš často o sobě zprávu. – Ještě jednou Ti říkám, že je velmi dobře, že ses hlásila do nemocnice, neboť Ty se nesmíš vyčerpat. Víš, jak to trvalo dlouho po Tvém americkém vyčerpání, než jsi zase nabyla úplně sil. – *Nauku občanskou* od Nikolaua jsem Ti objednala hned včera; dám ji dezinfikovat a potom ji hned pošlu.

Ty jsi dobré, poctivé dítě a jistě nabudeš zase klidu a zdraví. Jenom ať Tě v nemocnici řádně ošetří. Ty jsi již ošetřila mnoho jiných s radostí a láskou. Jen odvahu, mé dítě, veliká válka zasáhne více méně všechny.

Tvoje milující matka

Moje milá Alice,

16. 4. 1916

je neděle odpoledne, je vítr, vzduch je velmi vlhký a šedé rozlámané mraky jsou každý okamžik připraveny k dešti. Sedím u svého stolu a myslím na Tebe, na Tebe mé dobré dítě. Jsem churava – ne churavější než obvykle –, ale to znamená velmi churava. Cítím osamocení. Můj celý život byl tak zvláštní; cítila jsem tak nekonečně silně s každým členem své rodiny a dala jsem si vždycky práci, abych měla čas pro každého, kdo ke mně přišel, a abych podle svých nejlepších sil dala to, po čem kdo toužil anebo co ke zdraví potřeboval.

Nebyla jsem spokojena s okolím, ačkoli jsem tak mnoho pěkného a dobrého viděla. Ale nenacházela jsem názor na svět vypracovaný s plným vědomím. Tradiční pěkný život snad, ale příliš často jsem nacházela nedostatek potřeby dostat se na grunt, a to mě často zastrašovalo. Viděla jsem vždy mnohé praktické schopnosti, ustálené dobrou, praktickou tradicí, a podivovala jsem se letům a energii, s kterou se prováděla. Co mi zde vždy nejvíce chybělo, byla schopnost nábožensky myslet. To jsem takřka vůbec nenacházela. Nábožensky cítit, to ano – nábožensky myslet ne. A přece je v naší době nezbytně nutné nábožensky myslet, myslet docela klidně a logicky, jako o každém jiném praktickém problému. Neboť náboženství je eminentně praktické, je základem života. Mám v náboženství ráda jasnost a především upřímnost, sic jinak je srdce celého života ochromeno. Člověk si musí být jasný a musí si umět říci: to vím, to nevím, neboť žít nábožensky neznamená vědět všechno. Ba naopak, to znamená pociťovat, jak nekonečně málo víme. Náboženství proto dává upřímnou skromnost, trpělivost a přesvědčení, že pravé poznání pokračuje jen velmi pomalu, a jsme pak spokojeni přesvědčením, že tak jak naše první vydechnutí v tomto světě znamená ohromně nové stadium vývoje, tak také naše poslední vydechnutí nás přivádí do docela nového stadia vývoje. Krok, který není menší, než když přestáváme žít v temném světě života mateřského, ba větší neboť tu necháváme tělesnost, hmotnost docela za sebou. Ale nesmíme chtít tento nový život docela pochopit anebo jej popírat: vždyť nejsme ještě dost vyvinutí, abychom to pochopili docela. A abychom v těchto věcech našli správnou cestu a míru, k tomu je třeba silného, logického myšlení a zase trpělivosti. Trpělivost a zase trpělivost. Zítřka více.

Dobrou noc, spi sladce. Přeji Ti zdraví, sílu, svobodu.

Tvoje matka

Moje milá Alice,

2. 5. 1916

zítra Tvoje narozeniny, včera Herbertovy. Navštívila jsem ho večer. Všecko bylo pěkné v pořádku – pečlivě upraveno. Tyto dni byly po každé svátky pro Vás oba. Herbert přikládal velký význam oslavě narozenin. Má nejen klid, ale podle mé víry a přesvědčení žije a vyvíjí se dále. On, jenž celý život hledal krásu, bude ji hledat a nalézat dále.

Tedy nejlepší blahopřání k Tvým narozeninám. Z plna srdce Ti přeji všeho zdaru. – Vzpomínám si na toliké narozeniny Tvoje a Herbertovy. Byli jste oba dva tak vděční za všechno a všechno Vám bylo důležité a cenné.

Slyšela jsem, že Anička dostala od Tebe dopis a že jí způsobil mnoho radosti. Ona mi ho přinese.

Ještě jednou nejlepší blahopřání. Nic by mě nezdrželo od Tebe, kdybych tak nemusela dbát svého zdraví. Musím velmi mnoho klidně ležet – pak to jde.

*Dobrou noc. Spi klidně a sni sladce.
Políbení k narozeninám od Tvé matky*

The International Unitarian Church of Prague

rozhovor s duchovním obce Markem Shielsem

The International Unitarian Church of Prague, několik fotografií z programů obce.

Jak jsi se Marku dostal k unitářství? A kdy a jakým způsobem jsi našel české unitáře?

K unitářství jsem se dostal v Londýně již téměř před třiceti lety. Jednou v neděli jsem byl v Hampstead, což je oblast v severním Londýně, a rozhodl jsem se navštívit místní unitářský sbor. Duchovním tam tehdy byl David Usher a měl zrovna promluvu na téma Ekologie a spiritualita. Obsahem té jeho promluvy i přátelskostí v hampsteadském sboru jsem byl ohromen. Dál jsem tedy chodil na jejich nedělní shromáždění a o čtyři měsíce později jsem se stal členem tohoto sboru. Unitářská víra mi ovšem byla známá již předtím, protože má rodina v Irsku pravidelně navštěvovala unitářský sbor.

Prahu jsem začal navštěvovat v devadesátých letech. Měl jsem přátele, kteří zde žili, a to město jsem si zamiloval – překrásná architektura, výjimečná historie a kulturní povědomí, bohatá umělecká a hudební scéna, které toto město nabízí.

Od té doby se sem pořád vracím a velmi se ztotožňuji se slovy Franze Kafky, který se o Praze vyjádřil ve smyslu, že když do tebe jednou babizna zvaná Praha zatne drápy, je těžké jí uniknout.¹ Pražskou Unitarii jsem navštívil poprvé v roce 2002 a s Petrem Samojským jsme se stali dobří přátelé.

Kdy vznikla pražská skupina anglicky mluvících unitářů a kdo byl iniciátorem jejího ustavení?

V době, kdy jsem začal pravidelněji navštěvovat Prahu, jsem byl duchovním skupiny sborů poblíž Londýna – říká se jí Wessex Unitarian Group, a později duchovním jednoho z největ-

¹ „Praha nepustí. Ani Tebe, ani mě. Tahle matička má drápy. To se člověk musí přizpůsobit nebo -. Ze dvou stran bychom ji museli podpálit, na Vyšehradě a na Hradčanech, pak by se nám snad podařilo uniknout.“ Emanuel Frynta, *Praha, domovské město Franze Kafky*, Praha: Nakladatelství Franze Kafky 2000, s. 20. (Pozn. red.)

ších londýnských sborů: Kensington Unitarian Church. Také jsem dokončoval osmileté školení v oboru psychoterapie na United Kingdom Council of Psychotherapy. Tehdy jsem při svých pobytech v České republice začal více navštěvovat pražskou Unitarii a lépe se poznávat s Petrem, jako přítelem i jako kolegou. V roce 2004 jsem se rozhodl rezignovat na svou duchovenskou službu v Londýně a více se soustředit na psychoterapeutickou práci. To mi umožnilo Prahu navštěvovat častěji a na jaře roku 2004 jsme pak s Petrem přišli s nápadem vytvořit nějaké duchovní aktivity pro anglicky mluvící cizince žijící v Praze, kteří se pravidelně účastnili dění pražské obce.

Vaše skupina existuje relativně dlouho, ale obcí se stala teprve před rokem. Co bylo hlavním důvodem pro rozhodnutí stát se samostatnou obcí?

Naše komunita existuje v nějaké podobě již více než deset let. Myslím, že jsme dlouho byli sami spokojeni s tím, že jsme se vnímali jako neformální „společenství unitářů-cizinců nebo řekněme anglicky mluvících unitářů“, které je prostě součástí pražské obce. Ovšem jeden z problémů takového společenství spočívá v tom, že v něm někteří lidé pobývají řekněme přechodně. V prvních letech se k nám připojila celá řada lidí, ale během jednoho, dvou či tří let se přestěhovali jinam, například kvůli práci nebo rodině.

Pochopil jsem, že pokud chceme mít stálejší duchovní komunitu, musíme se zaměřit na to, abychom oslovili lidi, kteří se v Praze nebo na jiných místech České republiky usadili trvaleji. Petr sdílel moji vizi mít „anglicky mluvící“ unitářské duchovní společenství s kořeny v české kultuře. Ovšem vybudovat ho trvalo nějaký čas.

Obcí jsme se rozhodli stát, protože jsme cítili, že je k tomu pravý čas. Máme dobře zavedenou základní skupinu členů, někteří z nás jsou Češi, jiní Američané, další z Anglie, Irska a Francie. A ze strany pražské obce i jejího vedení jsme měli v rozhodnutí stát se nejprve místní skupinou a pak i obcí velkou podporu.

Roste vaše obec? A máte na svých programech návštěvníky z řad veřejnosti, nebo je vaše společenství natolik specifické, že se

ocitá spíše mimo zájem neunitářské širší veřejnosti? Jak chcete získávat nové členy?

Naše společenství roste. Nicméně stále se budeme muset vypořádávat s problémem, že část našich členů se každých několik let obměňuje. Ale jádro skupiny je dobře zavedené a často si všímáme, jak moc se máme navzájem rádi a užíváme si svou společnost, což je pro růst obce velmi přínosné. Máme členy, kteří s námi jsou třeba jen šest měsíců v roce, protože v Praze pobývají například jen v průběhu jarních a letních měsíců a podzim a zimu tráví jinde. Jiní návštěvníci pravidelně přijíždějí do Prahy jen na pár měsíců ročně a v té době se připojují k našim programům.

Míváme na shromážděních i návštěvníky, kteří nejsou unitáři, a někteří z nich se již stali našimi členy.

Nyní začínáme s novou každotýdenní aktivitou, nazvali jsme ji Drumming Circle (kroužek bubnování), a ta přitahuje nové lidi, kteří jsou povětšinou Češi.

Jak získávat nové členy? Strávili jsme čtyři měsíce vypracováváním plánu strategického růstu a rozvoje, který jsme začali uskutečňovat od 1. března 2016. Bude to obnášet zejména ustavení tajemníka pro růst a rozvoj obce, za-

tím po dobu dvou let, který nám pomůže při realizaci tohoto plánu.

Já sám jsem v roce 2015 strávil hodně času zkoumáním, jak by naše obec v Praze i České republice mohla růst. Doufám, že náš plán rozvoje bude úspěšný, a modlím se za to.

Můžeš charakterizovat vaše hlavní programy a zkusit popsat, co je pro vaši obec typické?

Setkáváme se dvakrát měsíčně v sobotu dopoledne na duchovním shromáždění, a pak spolu máme oběd. Obvykle míváme také jednou za měsíc v sobotu odpoledne filmovou a diskusní skupinu, na níž je promítán vybraný film, který je někým z nás komentován. V pátek večer míváme pravidelně Drumming Circle, jednou za měsíc máme meditační praxi. Dále míváme také speciální programy pro určitá období roku, jako jsou Vánoce, Velikonoce, první květen, zimní a letní slunovrat, The Prague International Fringe Festival nebo Prague Pride.

Jaké máte konkrétní plány pro dalších několik let?

Máme v úmyslu naši obec zviditelnit. To bude zahrnovat propagovat naše programy akce a zvyšovat povědomí o nás. Také hodláme začít budovat vztahy s mezinárodními školami a univerzitami v Praze, aby unitářství a unitářské programy v těchto místech vešly ve známost. Jak rosteme, očekáváme, že poroste i četnost a rozmanitost programů naší obce. Plán pro příštích několik let je tedy také zmnožit naše aktivity.

Některé z našich obcí mají vlastní znak (symbol) a vaše k nim patří. Mohl bys prosím vysvětlit, co váš znak znamená?

Stále více směřujeme k užívání znaku českých unitářů jako symbolu našeho společenství, což lze vidět i na našem transparentu v Hašplově sále. Na některých našich propagačních materiálech pak používáme ještě symbol listu, což má být list ze stromu bódhi, pod nímž Siddhártha Gautama dosáhl osvícení. Používáme tento list jako symbol našeho hledání duchovní pravdy a moudrosti a našeho spojení s Matkou Zemí a vesmírem.

Unitářství v Německu

**rozhovor s Freyou Bednarski-Stelling,
členkou prezidia výkonné rady německých unitářů**

Unitariertag 2015, shromáždění. (Autorkou fotografií je Kerstin-Salerno.)

Freyo, jak dlouhá je v Německu unitářská tradice? Cítíte se být například dědici německé protestantské reformace? A kdy se počíná moderní historie německého unitářství?

Ve skutečnosti se již sociniánská společnost, která na území Pruska existovala od konce 16. století do začátku století 18., zčásti také nazývala unitářská. Další svobodná náboženská společnost byla v německých zemích zakládána v polovině 19. století v důsledku úsilí o rozvoj demokratických politických struktur. Jedním z nich byli Svobodní protestanti, založení v roce 1876, a ti se na počátku 20. století dostali do kontaktu s americkým unitářstvím. Uvědomili si blízkost svých náboženských pohledů a názorů, a tak začali v této době používat jméno *Unitářské listy* (Unitarische Blätter) jako podtitul svého periodika *Svobodný protes-*

tant. V roce 1950 změnila tato společnost svůj název na Německé unitáře.

Co se týče otázky dědictví protestantské reformace, byl někdy přijímán názor, že Svobodní protestanti reformaci dále rozvíjeli, nebo i ten, že ji vlastně dotáhli do konce. Martin Luther otevřel cestu pro individuální vztah s Bohem pro každého (umožnil to i překlad bible do němčiny), a to přímo, nejen prostřednictvím kněze. Odpovědnost k Bohu se díky tomu stala zodpovědností jednotlivce. Náš hlavní princip (a ve skutečnosti jeden ze tří obecných unitářských principů) říká, že možnost vztahovat se k nepoznatelnému (nebo Bohu) je obecnou charakteristikou lidských bytostí a vzhledem k tomu má každý šanci rozvíjet své vlastní náboženské nebo duchovní postoje. Věříme-li, že vše je součástí velké živoucí jednoty a podně-

Unitariertag 2015,
workshop.

cováno stejnými silami či energiemi, je přijetí osobní zodpovědnosti za blaho veškerenstva přirozeným důsledkem této víry.

Můžeš zmínit některé slavné osobnosti německé unitářské historie, které jsou pro vás i v současnosti stále důležité? (Obávám se, že většina českých unitářů zná pouze Alberta Schweitzera.)

Ačkoli morální principy Alberta Schweitzera jsou základem pro naše dnešní etické zásady, on sám nebyl německým unitářem. Nicméně hlásil se k americkému unitářskému Sboru širšího společenství. Ve skutečnosti je těžké jmenovat konkrétní vůdčí osobnosti němec-

ké unitářské historie, které jsou stále důležité. Z mezinárodního hlediska málo známí, ale s velkým významem a vlivem na unitářskou společnost po roce 1950 byli například prof. Hans-Dieter Kahl nebo Eberhard Achterberg. Kromě Alberta Schweitzera měli z obecně významných osobností vliv na utváření naší víry a hodnot například Immanuel Kant, Friedrich Schelling, Jakob Böhme, ale také Giordano Bruno, Thomas Paine, Thomas Jefferson nebo Ralph Waldo Emerson. Rudolf Walbaum, duchovní Svobodných protestantů po dobu více než čtyřicet let až do roku 1948, byl pak vůdčí postavou, která otevřela toto společenství pro unitářský svět.

Ranní obřad,
Recklinghausen,
2015.

Unitářské vzdělávací centrum Klinberg.

Kolik sborů nebo obcí má vaše organizace? (A můžeš případně upřesnit, jaké označení je pro vaše skupiny nejvhodnější používat?)

V současné době máme patnáct společenství, nové vzniká v Berlíně. A termín společenství (německý výraz Gemeinde), je asi nejvhodnější používat.

Kolik registrovaných členů máte?

V současnosti okolo pěti set padesáti členů.

V České republice máme docela důležitou skupinu takzvaných příznivců, což jsou lidé, kteří s unitářstvím sympatizují, mnozí je i nějakým způsobem podporují, ale nechtějí se stát členy. Je v Německu něco podobného?

Ano, některá společenství mají okruh přátel, kteří navštěvují shromáždění, jsou někdy i aktivní při formování života společenství, ale nechtějí být členy. Dále je zde možnost, aby se takový příznivce stal takzvaným podporujícím členem, který je ochoten poskytnout nám finanční podporu.

Mohla bys prosím popsat principy, na jejichž základě vaše organizace funguje? Například, co je vaším hlavním orgánem, jak vypadá a pracuje ústředí a podobně?

Němečtí unitáři jsou záměrně vedení laiky. Mají výkonnou radu, tedy shromáždění pěti osob, z nichž tři na stejné úrovni tvoří prezidium (předsednictvo) a ti mohou naši organizaci reprezentovat navenek a zodpovídají za ni. Já jsem jednou z těch tří. Práce, kterou je třeba udělat, je sdílená, společná, rozděluje si ji průběžně mezi sebe. Zčásti máme i větší správní jednotky než společenství. Ty pak zahrnují několik společenství, a to podle německých federálních států. Tyto větší celky, ale i jednotlivá společenství mohou mít vlastní právní status registrovaného spolku.

Podle zákona jsme dle veřejného práva korporací, což znamená, že je s námi právně zacházeno jako s církví, ačkoli jí nejsme.

Demokratické spolurozhodování, a to i v náboženských věcech, je jedním z hlavních principů, na jejichž základě naše společnost funguje. Je zde okruh lidí, kteří se věnují výhradně náboženským tématům, například základním principům (nazýváme je Grundgedanken), které tvoří základ naší víry, a hodnotového systému. Pokud se jeví nezbytné provést nějaké změny, jsou v tomto pracovním okruhu připravovány návrhy, o nichž je později rozhodováno na valném shromáždění – poté, co byly rozsáhle prodiskutovány v jednotlivých společenstvích.

Workshop
v Klinbergu.

Jinak nemáme žádnou centrálu ve významu tohoto slova, ale administrativní kancelář sídlí ve městě Kassel, kde zaměstnáváme jednoho asistenta, který zajišťuje některé z administrativních úkolů a nezbytností.

Jakými způsoby získáváte finance na vaši činnost?

Na jedné straně jsou naše aktivity financovány z členských příspěvků a samozřejmě také účastnických poplatků, někdy získáme externí podporu z grantových fondů unitářských organizací. Na druhé straně jsme si v průběhu posledních několika let vyvinuli systém získávání

financí z dotačních programů. Finanční pomoc žádáme například na podporu speciálních projektů, jako je vzdělávání a příprava pro mladé laické vůdce, nebo projektů s cílem pomoci mladým účastníkům se studentských výměnných pobyty se Spojenými státy.

Jaký máte systém získávání a vzdělávání duchovních?

Protože jsme laicky vedená organizace, nemáme žádné profesionální duchovní, které bychom potřebovali získávat nebo vzdělávat. Ale samozřejmě i ti členové, kteří jsou ochotni vést místní společenství, nebo dobrovolníci pro

Unitariertag 2015, tábor mladých unitářů.

přípravu a vedení shromáždění potřebují určitou podporu pro svou práci. Vzhledem k tomu, že u nás existuje velká potřeba a poptávka po místních duchovních shromážděních, začali jsme před třemi lety projekt rozvíjení a vzdělávání pro unitářské laické vůdce, který odpovídá našim potřebám. Na období jednoho roku se zainteresovaní členové, zejména mladí lidé, zavážou k účasti na pěti výukových modulech, které jsou zaměřeny na aspekty důležité pro to, aby se dotyční stali dobrými unitářskými lídry. Jsou to unitářská historie, výzdoba prostor, hudba, udržování mysli ve všímavém, bdělém stavu a tvůrčí psaní. Naše loňské valné shromáždění, kterého se účastnila i duchovní z České republiky, ukončilo první cyklus vzdělávacího programu a pět jeho mladých absolventů již nyní nabízí nově a moderně vedená shromáždění.

Dále využíváme semináře a kurzy vedení nabízené ICUU.

Starají se laičtí vůdci o jedno, nebo o více společenství?

Obyčejně duchovní nebo laický vůdce řídí jedno společenství. Někteří ovšem cestují a navštěvují i jiná společenství, kde mívají speciální promluvy. Také se však může stát, že se o potřeby daného společenství stará malá skupinka osob namísto jediné. Navíc se pak často stává, že vůdce místní organizace má také zodpovědnost za některé úkoly na federální nebo národní úrovni.

Vaše organizace vydává velmi zajímavý měsíčník Unitarische Blätter. Mohla bys o něm říci něco podrobnějšího? Zajímalo by mne například, kolik lidí je v redakčním týmu, jak početný je autorský kolektiv nebo jakým způsobem vybíráte hlavní témata jednotlivých čísel a jak dlouho dopředu?

V současnosti tvoří redakční skupinu pět lidí, šéfredaktor se čtyřčlenným týmem, a šest dalších osob pomáhá s nejrůznějšími věcmi, například korekturami. Redakce si může témata vybírat svobodně a na svou zodpovědnost, nicméně aktuální vývoj směřuje k tomu, aby byly zahrnuty do širší diskuse. Hlavní témata bývají obvykle koncipována na rok dopředu a na základě těchto témat jsou pak hledáni autoři. Obecně řečeno, vždycky jsou všichni členové naší organizace přizváni, aby přispívali k různým tématům, a někdy bývají tyto výzvy úspěšné. Většinou ale redakční tým musí sám hledat a oslovovat lidi, kteří jsou schopní a ochotní věnovat svůj čas psaní článků pro časopis – zdarma, protože příspěvky nejsou honorované. Jiná možnost je požádat o svolení otisknout texty publikované dříve v jiných periodikách. Nebo v neposlední řadě redakční tým sám obsahově přispívá k daným tématům. Další důležitá část přípravy časopisu je pokrytí a zajištění přípravy speciálních rubrik – například událostí: důležité věci, které se dějí nebo připravují v naší náboženské společnosti či na mezinárodní úrovni.

Redakční tým
periodika
Unitarische Blätter
v roce 2015.

Já a ty jsme my

Milena Hosenseidlová

Dobrý den, milé děti,

vzhledem k tomu, že nám letošní zima nepopřála mnoho zimních radovánek, vzpomínala jsem na to, jaké to bylo, když byly zamrzlé rybníky a já s dětmi chodila bruslit.

Jednou nám na jeho zmrzlou hladinu napadalo tolik sněhu, že jsem měla co dělat, abych ho odklidila a bylo možné alespoň trochu se po rybníku rozjet. Dala jsem dětem lopatky, že budeme uklízet sníh spolu. A kromě nás byla na rybníku ještě jedna malá holčička s bratrem a jejich tatínkem. Také se snažili vymést a odhrnout sníh z části hladiny. Holčička byla ještě příliš malá na to, aby mohla tatínkovi nějak výrazně pomáhat, ale její bratr už byl docela veliký kluk.

Byl ale tak trochu zvláštní. On totiž vnímal asi jenom sám sebe. Byl zabraný do dělání dírky v ledu a vůbec neviděl a neslyšel tatínka, který ho zval, aby také pomohl se zametáním. Naše děti si také samozřejmě sedaly do sněhu a máchaly rukama, jak dělaly andělíčky, ale po chvíli uvolnění zase braly své

„Spojili jsme své síly a nakonec vymetli pořádné kluziště. Měli jsme z toho velkou radost. Bylo znát, jak každá malá pomoc jednoho člověka přispěla k dokončení práce. Jen ten chlapeček na vyzývání k pomoci nereagoval...“ (Foto © Meinzahn | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

lopatičky a pomáhaly s odklizením, protože věděly, že abychom si mohli všichni společně zabruslit, musíme se také společně snažit udělat si na to místo.

Spojili jsme své síly i s oním tatínkem a nakonec vymetli pořádné kluziště. Měli jsme z toho velkou radost. Bylo znát, jak každá malá pomoc jednoho člověka přispěla k dokončení práce. Jen ten chlapeček se tam pořád šfoural v břehu klackem a na tatínkovo vyzývání k pomoci nereagoval. Byl tam zkrátka jenom sám pro sebe a nechtěl se od své dírky hnout ani na bruslení. Jako by ani neslyšel. Myslím si, že měl takovou nemoc, při které se mu nedařilo vnímat, co se děje kolem něj. Měl svůj svět, ze kterého se mu nedařilo vejít do toho, který viděli všichni okolo. Vlastně tam byl pořád sám, protože ani tatínka, ani sestřičky si moc nevšímal.

Nejdříve jsem si myslela, že je jenom líný a nevychovaný, že nechce tatínkovi pomáhat, ale nakonec mi ho bylo moc líto. My ostatní jsme se tam společně vyřádili na sněhu, bylo nám spolu dobře a společně jsme prožili moc pěkný den. A o tohle vše ten chlapec přišel.

Měl za společníka jen své já. Ostatní bral na vědomí pouze v určitých chvílích, a připravil se tak o pěkný zážitek společenství.

Neumím si představit, že bych neviděla a neslyšela lidi kolem sebe. Vždyť já a ty, to jsme my a my spolu toho můžeme dělat spoustu! Ledacos může člověk dělat jistě i sám, ale spolu s někým, zvláště s někým blízkým, je to často větší legrace.

Když jsem si na tohle vše vzpomněla, tak mi přišla na mysl i ta pohádka o slepičce, která chtěla po ostatních zvířátkách, aby jí pomohla. Ptala se, kdo s ní půjde zasít obilí a kdo půjde zalévat, kdo půjde s ní sklízet, mlátit a mlít? Všechna zvířátka si jen lebedila ve svých chlívkách a slepička sama všechnu práci odvedla. A když ani se zaděláváním těsta a samotným pečením zvířátka nepomohla, nakonec se slepička rozhodla, že odměnu v podobě hotového chleba a koláčů si zaslouží také jen sama. A je to tak, bez práce nejsou koláče. Inu věřím, že se zvířátka zastyděla a při další práci už pomáhala slepičce se vším.

Někdy se člověku nechce se rozhlížet a sledovat, čím by mohl pomoci ostatním. Má třeba rozehranou nějakou hru nebo rozečtenou knížku. To je pocho-pitelné. Zrovna tak je ale možné, že mu pro jeho zaujetí onou hrou či knihou uteče něco jiného – setkání s druhým člověkem. A zdánlivě se nic neděje. Vždyť ten chlapec od rybníka nakonec stejně odešel s tatínkem, ale byl chudší o celý ten zážitek společného díla a radosti z něj.

Proto je třeba být otevřený a mít nastražené své radary pro příležitost, protože ta přichází mnohdy nenadále a nenápadně, abychom nepropásli skutečné setkání s druhým člověkem, abychom dokázali rozpoznat, že přichází vzácný okamžik, kdy já a ty jsme my.

Přeji Vám mnoho milých setkání a s blízkými společných zážitků.

Modlitba – meditace

Karel Hašpl

Co je modlitbou pro mne a pro stejně smýšlející? Je jím pozdvižení mysli k vesmírným silám, k řádovosti tohoto dění, k absolutním hodnotám, k věčnému dění a k vývojovému procesu, k oné jednotě všeho Jsoucna, jejímž jsem členem. A při tomto uvědomění a ujasnění si osvětluji své místo, své postavení, své poslání, své těžkosti, své tužby a přání, svou víru a nadšení! – A již tím se modlím...

Neprosím Boha o nic, ale povzbuzuji sám sebe, aby mi bylo možno lépe vidět tvůrčí rozmach boží na tomto světě. Neprosím pro sebe o nic, co nechci též pro jiné, nežádám o žádná privilegia, protože tím bych si přál, aby byla porušována zákonitost dění tohoto světa, ale uvědomil jsem si tu zákonitost a v jejích mezích chci žít a pracovat, abych nebrzdil vývoj světa k vyšším a lepším stupňům.

Tato „modlitba“ je meditací. Meditací proto, že modlitba je v podstatě vždy prosba. V modlitbě, jak se ustálila, přestala být základní pohnutkou touha povznést mysl k Bohu, ale základem se stalo povznesení prosbou k Bohu...

Meditovat znamená povznášet se nad všednost, znamená dát hovořit srdci, znamená napájet se ze zdrojů sil, moudrosti a lásky, z nichž pili všichni velcí lidé, kteří nezradili svou lidskost. Kéž by se takto lidé modlili!

Naše unitářské meditace nejsou prosbou, naléháním a nejsou spoléháním, že někdo jiný, třeba Bůh, má za nás udělat, co jsme vyslovili v meditaci. Meditace nám naznačuje, co máme a chceme udělat, aby život – nejen náš, ale život všech – byl lepší, krásný a vznešený. Taková meditace má velkou hodnotu a může být životní posilou, útěchou, uklidněním a naladěním v Bohu.¹

„Neprosím Boha o nic, ale povzbuzuji sám sebe, aby mi bylo možno lépe vidět tvůrčí rozmach boží na tomto světě.“ (Foto © Valeriya | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

¹ Převzato ze strojopisného výboru z díla Karla Hašpla, který připravil F. O. Lexa. Uloženo v archivu NSČU, kart. 24

Tvůrčí život / ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ / ročník 5, 2016, číslo 2

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524.
Vychází 6x ročně.

Redakční rada:

PhDr. Jaroslava Dittrichová, Susan Goldberg, Petr Jirgl, ThDr. Karolina Sofia Kučerová, PhDr. Kristýna Ledererová
Kolajová, PhDr. Radovan Lovčí, Mg.A. Miloš Mášik, Ing. Pavel Sedlák

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

Nová tiskárna Pelhřimov, s. r. o., Krasíkovická 1787, 393 01 Pelhřimov

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky © Pavla Vaňková, V nebi a na zemi, 2004-Kříž, 2012.

Obrázky na třetí straně obálky © Archiv NSČU.

Obrázek na čtvrté straně obálky © Pavla Vaňková, Setkání ve skrytu.